



Vaasan yliopisto  
UNIVERSITY OF VAASA

Salla Laurila

## **OC-sumute poliisin voimakeinona mielenosoituksissa: puolustettavaa ja suhteellisuusperiaatteen mukaista?**

Poliisin voimankäytön puolustettavuuden arviointia perus- ja  
ihmisoikeuksien rajoittavuuden näkökulmasta

Johtamisen akateeminen yksikkö  
Julkisoikeuden pro gradu -tutkielma  
Hallintotieteiden maisteri

Vaasa 2026

---

**VAASAN YLIOPISTO****Johtamisen akateeminen yksikkö****Tekijä:** Salla Laurila**Tutkielman nimi:** OC-sumute poliisin voimakeinona mielenosoituksissa: puolustettavaa ja suhteellisuusperiaatteen mukaista?: Poliisin voimankäytön puolustettavuuden arviointia perus- ja ihmisoikeuksien rajoittavuuden näkökulmasta**Tutkinto:** Hallintotieteiden maisteri**Opintosuunta:** Julkisoikeus**Työn ohjaaja:** Kristian Siikavirta**Valmistumisvuosi:** 2026 **Sivumäärä:** 73

---

**TIIVISTELMÄ:**

Poliisin voimankäyttö on saanut laajalti mediahuomiota viimeisten vuosien aikana, kun otsikoihin nousi poliisin voimankäyttö Elokapiina -liikkeen mielenosoituksessa vuonna 2020. Poliisin mielenosoituksessa voimakeinona käyttämää OC-sumutetta ei nähty tilanteeseen nähden puolustettavana ja suhteellisuusperiaatteen mukaisena toimenpiteenä. Poliisin menettely mielenosoituksessa puuttui mielenosoittajien perusoikeuksiin. Mielenosoittajat käyttivät mielenosoituksessa perustuslailla (731/1999) ja Euroopan ihmisoikeussopimuksella (EIS) turvattua kokoontumisvapautta.

Tutkielman tavoitteena on selvittää, millainen on poliisilain (872/2011) 1:3 §:n mukaisen suhteellisuusperiaatteen sisältö, ja miltä osin sitä sovelletaan osana poliisin voimankäyttöä. Lisäksi tutkielmassa perehdytään perus- ja ihmisoikeuksien rajoitusedellytyksiin sekä siihen, millä perusteella poliisin voimankäytöllä puututaan näihin jokaiselle turvattuihin oikeuksiin ja vapauksiin. Tutkielmassa tarkastellaan OC-sumutetta poliisin voimakeinona mielenosoituksissa, sekä arvioidaan sen käytön puolustettavuuden ja oikeasuhtaisuuden suhdetta poliisin toimenpiteillä tavoiteltuun päämäärään.

Tutkielman tutkimusmetodina toimii lainoppi, jonka tarkoituksena on tulkita ja systematisoida voimassa olevaa oikeutta koskien poliisin voimankäyttöä. Tutkielman aineisto koostuu ensisijaisesti poliisilaista, Suomen perustuslaista, kokoontumislaista, Euroopan ihmisoikeussopimuksesta, hallituksen esityksistä laeiksi sekä muusta aiheeseen liittyvästä oikeuskirjallisuudesta, joiden avulla tarkastellaan poliisin toimivallan rajoja ja niiden ylittämisen vaikutuksia yksilöille turvattuihin perus- ja ihmisoikeuksiin.

Tutkielman perusteella on pääteltävissä, että poliisin tulee toimivaltuuksia käyttäessään tehdä jatkuvaa tapauskohtaista arviointia voimankäytön puolustettavuudesta mielenosoituksissa, kun vaakakupissa painaa tehtävä yleisen järjestyksen ja turvallisuuden turvaamisesta ja ylläpitämisestä (PoL 1:1 §), sekä samanaikaisesti toimivaltuuksien käyttäminen siten, että ne parhaiten edistäisivät ja turvaisivat perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista (PoL 1:2 §). Mielenosoituksissa voi tapahtua odottamattomia käännteitä ilmoitetun mielenosoituksen kuvauksesta poiketen, mikä tuo haasteita myös poliisitoiminnan suunnittelulle. Poliisi saattaa joutua tekemään nopeitakin päätöksiä voimankäyttöön ja käytettävien voimakeinojen valintaan liittyen siten, että arvioinnissa painaa ainoastaan sen hetkessä tilanteessa vaikuttavat osatekijät. Tällaiset ennalta arvaamattomat tilanteet saattavat aiheuttaa tapahtumaketjun, jossa poliisi turvautuu tarpeettomaan voimankäyttöön ja ylittää toimivaltansa.

---

**AVAINSANAT:** poliisin voimankäyttö, poliisin toimivalta, suhteellisuusperiaate, perus- ja ihmisoikeudet, mielenosoitus, sananvapaus, kokoontumisvapaus, OC-sumute

## Sisällys

1	Johdanto	5
1.1	Tutkimuksen tausta	5
1.2	Tutkimusongelma ja keskeiset käsitteet	8
1.3	Tutkimusmenetelmät ja aineisto	10
1.4	Tutkimuksen eteneminen	12
2	Poliisin voimankäyttöä koskeva sääntely	14
2.1	Voimankäytön oikeudellinen perusta	14
2.2	Poliisin toiminnan yleiset periaatteet poliisilain mukaan	18
2.3	Suhteellisuusperiaate poliisin voimankäytön kriteerinä	22
2.3.1	Periaatteen oikeudellinen perusta	22
2.3.2	Suhteellisuusperiaate poliisin voimankäytössä	26
2.3.3	Suhteellisuusperiaate suhteessa muihin poliisilain yleisiin periaatteisiin	28
3	Perus- ja ihmisoikeuksien rajoittaminen poliisin voimankäytössä	31
3.1	Mielenosoitusoikeus	31
3.1.1	Mielenosoitusoikeutta suojaavat perus- ja ihmisoikeudet	32
3.1.2	Mielenosoitus kokoontumislain mukaan	36
3.2	Perus- ja ihmisoikeuksiin puuttuminen	39
3.2.1	Perusoikeuksien rajoitusedellytykset	40
4	OC-sumute poliisin voimakeinona mielenosoituksissa	46
4.1	OC-sumute voimankäyttövälineenä	46
4.1.1	OC-sumutteelle altistuneen ensiapu	49
4.2	Oikeuskäytäntöä OC-sumutteen käytön puolustettavuudesta ja suhteellisuusperiaatteen mukaisuudesta mielenosoituksessa	52
4.2.1	Tapahtumien eteneminen mielenosoituksessa	55
4.2.2	OC-sumutteen käytön puolustettavuusarviointi	56
4.2.3	OC-sumutteen käytön jälkeinen menettely	60
4.2.4	Perusoikeuksiin puuttuminen	61
5	Johtopäätökset	64

**Lyhenteet**

EIS	Euroopan ihmisoikeussopimus
EIT	Euroopan ihmisoikeustuomioistuin
EOAK	Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus
HaVM	Hallintovaliokunnan mietintö
HE	Hallituksen esitys
HL	Hallintolaki
KKO	Korkein oikeus
KokL	Kokoontumislaki
LaVM	Lakivaliokunnan mietintö
PeVL	Perustuslakivaliokunnan lausunto
PeVM	Perustuslakivaliokunnan mietintö
PL	Suomen perustuslaki
PoL	Poliisilaki
RL	Rikoslaki
SopS	Sopimussarja

*Tutkielman rakenteen hahmottelemisessa olen käyttänyt avuksi OpenAI:n ChatGPT-ohjelmaa, noudattaen yliopiston antamia ohjeistuksia tekoälyn käytöstä.*

# 1 Johdanto

## 1.1 Tutkimuksen tausta

Helsingin hovioikeus on tuominnut kolme poliisia sakkorangaistukseen koskien heidän toimintaansa Elokapina-mielenosoituksessa 3. lokakuuta 2020 Helsingissä<sup>1</sup>. Asiassa oli kysymys siitä, että poliisi oli määrännyt mielenosoittajat poistumaan ajotieltä ja tämän toimenpiteen suorittamiseksi käyttänyt voimakeinona OC-sumutetta, joka yleisimmin tunnetaan kaasusumutin nimityksellä. Asian tiimoilta arvioitiin, oliko poliisi antanut kokoontumisvapautta käyttäville mielenosoittajille määräyksen koskien ajotieltä poistumista ja sen toimeenpanemiseksi suihkuttanut OC-sumutetta mielenosoittajia kohti<sup>2</sup>. Helsingin Sanomissa kerrottiin kyseistä asiaa koskevan käräjäoikeuden käsittelyn alkamisesta 18.4.2023. Aalto (2023) kertoi, että apulaisvaltakunnansyyttäjä Jukka Rappe piti asian käsittelyn lähtökohtana sitä, että OC-sumutteen käyttö ei ollut tilanteessa puolustettavaa tai oikeassa suhteessa tilanteen vakavuuteen nähden. Nostetun syytteen mukaan poliisilla ei ollut tilanteessa oikeutta pakottaa mielenosoittajia siirtymään, koska mielenosoituksella ei ollut vaarannettu ihmisten turvallisuutta tai kohtuuttomasti häiritty liikennettä. Asiassa oli kysymys yksilön perusoikeuteen eli kokoontumisvapauteen puuttumisesta. Poliisit kuitenkin kiistivät heihin kohdistetut syytteet, esimerkiksi syystä, että he pitivät voimatoimia oikein mitoitettuina tilanteeseen nähden<sup>3</sup>.

Tutkielman aiheena on poliisin voimankäyttö suhteellisuusperiaatetta soveltaen perus- ja ihmisoikeusperustaisesta näkökulmasta. Tutkielmassa tullaan myös keskittymään siihen, mitkä ovat poliisin toimenpiteiden vaikutukset mielenosoitusoikeuteen, ja erityisesti perehtymään OC-sumutteen käyttöön poliisin valitsemana voimakeinona mielenosoituksissa. Poliisin oikeus voimankäyttöön on yksi merkittävimmistä puuttumiskeinosta yksilön oikeuksien näkökulmasta. Voimankäytöllä voidaan rajoittaa

---

<sup>1</sup> Kirsi, 2025

<sup>2</sup> Helsingin hovioikeuden tuomio 19.12.2025 R 23/2281

<sup>3</sup> Aalto, 2023

Suomen perustuslailla (PL 731/1999) ja Euroopan ihmisoikeussopimuksella (EIS) jokaiselle yksilölle taattuja oikeuksia ja vapauksia. Tämän vuoksi poliisin voimankäytön rajoista on säädetty tarkasti laissa.

Poliisin voimankäyttö saa oikeudellisen perustansa poliisilaista (PoL 872/2011) ja sitä täydentävistä perusoikeussäännöksistä. Näiden säännösten lisäksi poliisin toimintaa ja tarkemmin voimankäyttöä säätelevät myös poliisin toiminnan yleiset periaatteet. Rikander (2019) kuvailee, että oikeudellisessa ratkaisutoiminnassa periaatteiden tehtävänä on usein ohjata sääntöjen tulkintaa tai antaa niille lisäsisältöä. Periaatteet voivat toimia myös rajoittavina sellaisissa tilanteissa, joissa säännöksen tarkka soveltaminen voisi johtaa kohtuuttomaan lopputulemaan<sup>4</sup>. Oikeusperiaate voi kuitenkin joutua väistymään sitä painavampien oikeusperiaatteiden tai oikeusäntöjen tieltä<sup>5</sup>. Erityisesti nämä sääntelyt asettavat tiukat rajoitukset poliisin voimankäytön välttämättömyyden ja oikeasuhtaisuuden arvioinnille. Sisäministeriön asetuksessa (245/2015) poliisin voimakeinoista sekä kulkuneuvon pysäyttämisestä 2 §:ssä poliisin voimakeinojen käyttö määritellään voimankäyttöväliseen tai fyysisen voiman käyttämisenä siten, että tällä pyritään vaikuttamaan suoraan tai välillisesti tehtävän kohteena olevaan henkilöön.

Suhteellisuusperiaate on yksi poliisin toiminnan yleisistä periaatteista. Suhteellisuusperiaatteen sisältö perustuu poliisilain 1 luvun 3 pykälään, jossa säädetään tämän tarkoittavan, että poliisin toimenpiteiden tulee olla oikeassa suhteessa ja puolustettavia tehtävän vaarallisuuteen, tärkeyteen ja kiireellisyyteen, tavoiteltuun päämäärään, toimenpiteen kohteena olevan henkilön käyttäytymiseen, ikään, terveyteen ja muihin vastaaviin henkilöön liittyviin seikkoihin sekä muihin mahdollisiin tilanteen kokonaisarviointiin vaikuttaviin seikkoihin (PoL 1:3 §). Sinisalon (1973) puhussa *kohtuudesta* poliisin toimivallan yleisenä rajoituksena, sen voidaan nähdä vastaavan pääpiirteittäin suhteellisuusperiaatetta. Poliisin toimenpiteiden

---

<sup>4</sup> Rikander, 2019, s. 36

<sup>5</sup> Husa & Pohjolainen, 2014, s. 4

kohtuusharkintaan sisältyy intressien punninta toimenpiteellä pyrittävän päämäärän tärkeyden ja sillä aiheutetun haitan suuruuden välillä<sup>6</sup>. Suhteellisuusperiaatteen mukaan poliisin käyttämien voimakeinojen tulee olla kohtuullisessa ja järkevässä suhteessa niillä tavoiteltuun päämäärään nähden<sup>7</sup>.

Poliisilain 1:2 §:ssä säädetään myös poliisin toiminnan toisesta periaatteesta, jonka mukaan poliisin on toiminnassaan kunnioitettava perus- ja ihmisoikeuksia sekä virkatehtävää suorittaessa valittava ensisijaisesti sellaiset toimenpiteet, jotka parhaiten turvaavat ihmisoikeuksien ja perustuslaissa säädettyjen perusoikeuksien toteutumisen<sup>8</sup>. Loman (1997) kuvailee, että valtiosääntöoikeudellisessa kirjallisuudessa on selkeä kanta siitä, että perusoikeuksilla turvataan kansalaisille oikeuspiiri, johon valtiolta ei saisi kajota. Perusoikeuksien lisäksi valtiot ovat sitoutuneet kansainvälisiin sopimuksiin turvaamaan tiettyjä ihmisoikeusvelvoitteita. Yhteisenä tekijänä perus- ja ihmisoikeuksilla on, että ne korostavat sekä kansallisten viranomaisten toimivallan lakisidonnaisuutta että sen täsmällistä määrittelyä. Perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien eroavaisuutena Loman (1997) tuo esiin, että perusoikeudet määrittävät valtion sisäistä normihierarkiaa siten, miltä osin perusoikeuksiin voidaan puuttua. Kansainväliset sopimukset kuten ihmisoikeussopimus taas jättää jokaiselle valtiolle itselleen tietynlaisen harkinnantason, jonka piirissä valtion on mahdollista rajoittaa kansalaisten ihmisoikeuksia ilman, että niiden katsottaisiin merkittävästi loukkaavan kansainvälisiä sopimuksia<sup>9</sup>. Karapuu (2011) kuvailee, että yksinkertaisimmillaan perusoikeudet ovat Suomen perustuslain toisessa luvussa yksilölle turvattuja oikeuksia<sup>10</sup>. Perusoikeussäännösten tarkoituksena on turvata yksilön vapautta ja oikeuksia sekä jokaisen ihmisarvon loukkaamattomuutta<sup>11</sup>.

Mielenosoitus on Suomen perustuslain 12 §:ssä säädetty sananvapauden käyttämisen muoto, minkä lisäksi mielenosoituksia turvaa myös PL 13 §:ssä säädetty

---

<sup>6</sup> Sinisalo, 1973, s. 84

<sup>7</sup> Rikander, 2019, s. 36

<sup>8</sup> HE 224/2010 vp, s. 17

<sup>9</sup> Loman, 1997, s.83–84

<sup>10</sup> Karapuu, 2011, s. 63

<sup>11</sup> Helminen & muut, 2014, s. 49

kokoontumisvapaus<sup>12</sup>. Mielenosoitusoikeutta ei voida kuitenkaan pitää ehdottomana oikeutena, sillä sitä turvaavat oikeudet, kuten kokoontumisvapaus sisältää lakivaruksen (PL 13.3 § ja EIS 11(2) artikla), jossa on perusteet vapauden rajoittamiselle<sup>13</sup>. Poliisiin tulee sekä PL 22 §:n että PolL 1:2 §:n säädettyjen perusteiden mukaan turvata ja kunnioittaa perus- ja ihmisoikeuksia käyttäessään toimivaltaansa. Poliisin toimivallan puitteissa on heillä kuitenkin myös oikeus puuttua tietyissä tilanteissa voimakeinoin yksilön oikeuksiin ja vapauksiin. Tästä seuraa vastakkainasettelu sen välille, että poliisilla on oikeus käyttää voimakeinoja, jotka loukkaavat yksilön oikeuksia ja vapauksia sekä sen, että samanaikaisesti poliisin tehtävänä on turvata näitä oikeuksia<sup>14</sup>. Tämä vastakkainasettelu tulee usein näkyväksi juuri mielenosoitustilanteissa, joissa julkisella vallalla on kokoontumislain (KokL 530/1999) 4 §:n mukaan turvaamis- ja edistämismääräys, jolla tarkoitetaan, että julkisen vallan on edistettävä kokoontumisvapauden käyttämistä turvaamalla oikeus kokoontumiseen. Poliisi saattaa kuitenkin joutua voimakeinoin puuttumaan lainvastaiseen toimintaan mielenosoituksissa, minkä seurauksena yksilöiden oikeuksiin ja vapauksiin puututaan. Elokapiina -liikkeen mielenosoituksessa poliisin OC-sumutteen käyttö nosti tarkasteluun poliisin voimankäytön puolustettavuuden sekä sen käytön seurauksien arvioinnin kokoontumisvapautta käyttävien mielenosoittajien näkökulmasta.

## 1.2 Tutkimusongelma ja keskeiset käsitteet

1. Mikä on suhteellisuusperiaatteen sisältö poliisilain mukaan, ja miten sitä sovelletaan suhteessa muihin poliisin toiminnan yleisiin periaatteisiin ja poliisin voimankäyttöön?
2. Miten perusoikeuksien rajoitusedellytykset näkyvät poliisin toiminnassa erityisesti voimakeinoja käytettäessä?

---

<sup>12</sup> Neuvonen & Rautiainen, 2013. s. 1014

<sup>13</sup> Rikander & Muukkonen, 2020, s. 9

<sup>14</sup> Boucht, 2020, s. 19

3. Miten poliisin toimivallan ylittäminen näkyy käytännössä poliisin käyttäessä OC-sumutetta voimakeinona mielenosoituksissa?

Valitut tutkimuskysymykset kytkeytyvät vahvasti poliisin voimankäytön oikeudelliseen perustaan, poliisitoiminnan yleisiin periaatteisiin sekä poliisin toimivallan ylittämiseen ja voimankäytöllä rajoitettaviin perus- ja ihmisoikeuksiin. Ensimmäinen tutkimuskysymys tarkastelee poliisitoiminnan yleisiä periaatteita, erityisesti suhteellisuusperiaatetta, ja sen soveltamista poliisin voimankäytössä ja suhteessa muihin poliisin toiminnan yleisiin periaatteisiin. Syvennyttään tarkastelemaan poliisilain mukaista suhteellisuusperiaatetta, jonka perusteella poliisin toimenpiteiden laillisuutta ja välttämättömyyttä arvioidaan. Toisen tutkimuskysymyksen kohdalla perehdyttään perus- ja ihmisoikeuksien rajoitusedellytyksiin, ja siirryttään käsittelemään sitä, millä edellytyksillä yksilöiden oikeuksiin ja vapauksiin on mahdollista puuttua. Kolmannen tutkimuskysymyksen johdattelemana siirryttään perehtymään poliisin toimivallan ylittämiseen ja siihen, miten se näkyy käytännön tasolla poliisin käyttäessä OC-sumutetta voimakeinona mielenosoituksissa. Tutkimuskysymysten on tarkoitus muodostaa kokonaisuus, jossa käsitellään poliisin voimankäytön oikeudellista perustaa ja sitä, millä tavoin voimankäyttö rajoittaa yksilöiden oikeuksia. Lopuksi pyritään syventymään aiheeseen käytännön esimerkkien kautta, perehtymällä poliisin voimankäyttöä koskevaan oikeuskäytäntöön mielenosoituksista.

Tutkielmassa perehdyttään poliisin toiminnan yleisiin periaatteisiin ja erityisesti poliisilain mukaiseen suhteellisuusperiaatteeseen, johon toiminnan yleisten periaatteiden käsittely pääasiassa keskittyy. Suhteellisuusperiaatteella tarkoitetaan, että poliisin valitsemien toimenpiteiden tulee olla oikeasuhtaisia tavoiteltuun päämäärään nähden. Poliisin ei tule toimivaltaansa käyttäessään turvautua liialliseen tai tarpeettomaan voimankäyttöön, vaan pyrkiä ensisijaisesti suorittamaan tehtävä lievempiä keinoja käyttäen. Tutkielma keskittyy erityisesti poliisin voimankäyttöön mielenosoituksissa ja sen seurauksena tapahtuvaan yksilöiden oikeuksiin ja vapauksiin puuttumiseen. Mielenosoitusoikeus koostuu kahdesta merkittävästä yksilön perusoikeudesta, joita ovat

sanavapaus ja kokoontumisvapaus. Tutkielmassa syvennytään erityisesti siihen, onko poliisin käyttämä OC-sumute ollut oikeassa suhteessa tavoiteltuun lopputulokseen nähden, vai onko se ollut tarpeetonta voimankäyttöä tilanteessa, joka olisi voitu ratkaista lievempiä keinoja käyttäen. Lievemmillä keinoilla viitataan tässä tutkielmassa PolL 1.6 §:ssä viitattuihin neuvoihin, kehotuksiin ja käskyihin. Poliisi ei saa puuttua mielivaltaisesti yksilön vapauspiiriin, vaan yksilön oikeuksiin ja vapauksiin puuttumiselle on annettu tarkat rajoitusedellytykset.

### 1.3 Tutkimusmenetelmät ja aineisto

Tutkimusmenetelmänä toimii oikeusdogmatiikka eli lainoppi. Husa ja muut (2010) kuvailevat oikeusdogmatiikan perustuvan voimassa oleviin oikeuslähteisiin, joita hyödynnetään etusija- ja käyttöjärjestyssääntöjen osoittamassa järjestyksessä. Lainopin perimmäisenä niin sanottuna tutkimusongelmana pidetään sitä, millä tavoin voimassa olevan oikeuden sisältö oikein soveltuu käsiteltävissä olevaan oikeusongelmaan. Lainoppi on keskeisimmiltään näiden oikeusjärjestykseen kuuluvien sääntöjen tutkimista ja niiden sisällön selvittämiseen liittyvää toimintaa, jota kutsutaan lainopissa tulkittamiseksi. Toisena keskeisenä lainopin tehtävänä pidetään voimassa olevan oikeuden jäsentämistä, jota taas kutsutaan systematisoinniksi<sup>15</sup>. Systematisoinnin avulla on tutkittavissa säädösten tai säännösten välisiä yhteyksiä ja suhteita<sup>16</sup>. Lainopissa tulkitaan ja systematisoidaan voimassa olevan oikeuden sääntöjä, ja lopulta perustellaan esitetty tulkinta vallitsevan oikeuslähdeopin ja tulkintateorioista hankittujen perusteluiden avulla<sup>17</sup>. Tässä lainopillisessa tutkielmassa tullaan perehtymään voimassa olevaan lainsäädäntöön siltä osin, miten säännöksiä tulisi soveltaa poliisin voimankäyttöön kytkeytyvissä perus- ja ihmisoikeuksiin puuttumisen kysymyksissä.

---

<sup>15</sup> Husa, ym., 2010, s. 20–21

<sup>16</sup> Määttä & Paso, 2019, s. 11

<sup>17</sup> Siltala, 2001, s. 22

Husa ja muut (2010) kuvaavat, että voimassa olevan oikeuden sisällöstä kertovia lähteitä kutsutaan oikeuslähteiksi. Tärkeimpinä oikeuslähteinä pidetään lakeja ja muita säädöksiä, ennen kaikkea juuri lainopin näkökulmasta<sup>18</sup>. Oikeuslähteet voidaan velvoittavuutensa mukaan jakaa kolmeen ryhmään, joita ovat vahvasti velvoittavat, heikosti velvoittavat ja sallitut oikeuslähteet<sup>19</sup>. Vahvasti velvoittavia eli pakollisia oikeuslähteitä ovat kirjoitettu lainsäädäntö ja maan tapa, johon oikeus usein perustuu<sup>20</sup>. Heikosti velvoittavina oikeuslähteinä pidetään tuomioistuinten ratkaisuja ja lainsäätäjän tarkoitusta eli lainsäädännön esitöitä, joita ovat muun muassa lakiesitysten perustelut, eduskunnan valiokuntien laatimat mietinnöt ja lausunnot eduskuntakäsittelyssä<sup>21</sup>. Heikosti velvoittavilla oikeuslähteillä on kuitenkin oletettu sitovuus<sup>22</sup>. Tuori (2013) kertoo, että sallittuihin oikeuslähteisiin lukeutuu skandinaavisessa kirjallisuudessa muu kuin ennakkopäätöksiä vastaava oikeuskäytäntö ja oikeustieteellinen kirjallisuus. Tämä oikeuslähteiden luokittelu sisältää selkeän kannanoton aiemmin mainittuun oikeuslähteiden etusijajärjestykseen siten että, velvoittavilla oikeuslähteillä on lähtökohtaisesti aina etusija, jolla ne sivuuttavat heikosti velvoittavat ja sallitut oikeuslähteet. Etusijajärjestyksestä poiketen sallituista oikeuslähteistä johdetut vahvat argumentit saattavat kuitenkin joissakin tapauksissa syrjäyttää perusteet, jotka pohjautuvat heikosti velvoittaviin oikeuslähteisiin<sup>23</sup>.

Husa ja muut (2010) ilmaisevat, että usein pelkät säädöstekstit jättävät kuitenkin oikeuden sisällön melko epäselväksi, sillä säädöstekstit saattavat olla hyvinkin moniselitteisiä. Säädöstekstin eli vahvasti velvoittavan lähteen tulkitsemisen avuksi tarvitaan usein muitakin oikeudellisia aineistoja, kuten säädösten valmistelusta kertovia aineistoja sekä oikeustapauksia ja oikeuskirjallisuutta eli heikosti velvoittavia ja sallittuja lähteitä<sup>24</sup>. Keskeisinä vahvasti velvoittavina oikeuslähteinä tämän tutkielman kannalta

---

<sup>18</sup> Husa, ym., 2010, s. 32

<sup>19</sup> Tuori, 2013, s. 44

<sup>20</sup> Husa, ym., 2010 s. 33; Tuori, 2013, s. 44

<sup>21</sup> Husa, ym., 2010, s. 33; Tuori, 2013, s. 46

<sup>22</sup> Tuori, 2013, s. 45

<sup>23</sup> Tuori, 2013, s. 44 & s. 46

<sup>24</sup> Husa, ym., 2010, s. 32–33

toimivat muun muassa poliisilaki (872/2011), perustuslaki (731/1999) ja kokoontumislaki (530/1999) sekä Euroopan ihmisoikeussopimus (EIS). Muita keskeisiä oikeuslähteitä tässä tutkielmassa ovat hallituksen esitykset, kuten poliisilaksi ja eräiksi laeiksi (HE 224/2010 vp) sekä esitys perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta (HE 309/1993 vp) ja lisäksi muun muassa poliisilakia koskevat valiokuntien laatimat mietinnöt ja lausunnot. Keskeisiä oikeuskäytännön lähteitä tutkielmassa ovat kansallisten tuomioistuinten ratkaisut ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) ratkaisut. Tutkielmassa hyödynnetään myös kattavasti erilaista oikeuskirjallisuutta aiheeseen liittyen.

#### **1.4 Tutkimuksen eteneminen**

Tämä tutkielma koostuu johdannosta, kolmesta pääluvusta ja johtopäätöksistä, jotka muodostavat johdonmukaisen kokonaisuuden, joka käsittelee poliisin voimankäyttöä suhteellisuusperiaatetta soveltaen, sekä syventyy siihen, miltä osin poliisin voimankäyttö rajoittaa yksilöille Suomen perustuslailla (PL) ja Euroopan ihmisoikeussopimuksella (EIS) turvattujen oikeuksien ja vapauksien käyttämistä mielenosoituksissa.

Toisessa luvussa käsitellään poliisin voimankäytön oikeudellista perustaa ja poliisitoiminnan yleisiä periaatteita, joista erityisesti tarkastellaan suhteellisuusperiaatetta. Luvussa tarkastellaan pääasiassa poliisilakia, johon poliisin toimivalta ja voimankäyttö perustuvat sekä saavat tarkat rajansa. Luvussa sivutaan kaikkia poliisin toiminnan yleisiä periaatteita, mutta ensisijaisesti perehdytään suhteellisuusperiaatteeseen ja sen soveltamiseen osana poliisin voimankäyttöä sekä sen suhdetta muihin periaatteisiin.

Kolmannessa luvussa siirrytään käsittelemään mielenosoitusoikeutta sekä tätä oikeutta turvaavia perus- ja ihmisoikeuksia, sananvapautta ja kokoontumisvapautta. Luvussa tarkastellaan mielenosoitusoikeuden ja mielenosoitusvapauden termejä sekä perehdytään tarkemmin mielenosoitukseen kokoontumislain mukaan. Luvun toisena

keskeisenä teemana käsitellään poliisin perus- ja ihmisoikeuksien turvaamistehtävää, ja lisäksi näihin oikeuksiin poliisin voimankäytöllä puuttumista. Luvussa käsitellään myös perusoikeuksien rajoittamiseen liittyviä yleisiä edellytyksiä, ja vielä tarkemmin syvennyttään yhden rajoitusedellytyksen sisältöön.

Neljännessä ja viimeisessä pääluvussa siirrytään käsittelemään poliisin voimankäyttövälineenä OC-sumutetta ja sen yhteyttä mielenosoituksissa ilmenevään poliisin voimankäyttöön. Tutkielmassa tullaan rajaamaan voimankäyttövälineiden käsittely ainoastaan kaasusumuttimiin ja vielä tarkemmin juuri OC-sumutteeseen. OC-sumutteen valinta käsiteltäväksi voimakeinoksi tutkielmassa perustuu siihen, että sitä yleisesti hyödynnetään voimankäyttövälineenä juuri mielenosoituksissa, koska se on luokiteltavissa vähemmän vaarallisiin voimakeinoihin. Tämän luokittelun ansiosta OC-sumute on poliisin voimakeinoista perusteltavissa oleva tarkastelun kohde, koska sen käyttäminen havainnollistaa poliisilain voimankäyttöä koskevan sääntelyn soveltamista käytännön tilanteisiin, joissa kohtaavat poliisin toimivalta ja yksilön perus- ja ihmisoikeudet. Tässä luvussa perehdytään erityisesti käytännön tasolla OC-sumutteen hyödyntämiseen poliisin voimakeinona mielenosoituksissa. Käsittelyyn otetaan aihetta koskevaa oikeuskäytäntöä ja linkitetään käsiteltyä lainsäädäntöä osaksi käytännön toimintaa. Erityisesti tarkastellaan Helsingin käräjäoikeuden ja hovioikeuden ratkaisuja poliisin menettelystä Elokapina -liikkeen mielenosoituksessa vuonna 2020.

Lopuksi viimeisessä luvussa kootaan yhteen tutkielman johtopäätökset, jotka sisältävät tutkielman keskeisimpien havaintojen esittelyn sekä vastaukset tutkimuskysymyksiin.

## 2 Poliisin voimankäyttöä koskeva sääntely

### 2.1 Voimankäytön oikeudellinen perusta

Poliisilain (1:1 §) mukaan poliisin tehtäviin lukeutuvat oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, kansallisen turvallisuuden suojaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpito sekä rikosten ennalta estäminen, paljastaminen, selvittäminen ja lopulta syyteharkintaan saattaminen. Poliisi toimii yhteistyössä niin muiden viranomaisten kuin yhteisöjen ja asukkaiden kanssa turvallisuuden ylläpitämiseksi, sekä huolehtii myös tehtäviinsä lukeutuvasta kansainvälisestä yhteistyöstä (PoL 1:1 §). Yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi valtion tulee käyttää julkista valtaa kaikissa sen muodoissa myös sellaisissa, jotka saattavat vaatia puuttumista yksilöiden vapauspiiriin<sup>25</sup>. Suomen perustuslain 1 luvun 2 §:ssä säädetään, että julkisen vallan käytön tulee aina perustua lakiin ja kaikessa julkisessa toiminnassa tulee noudattaa lakia tarkoin. Loman (1997) ilmaisee, että päävastuu yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisestä kuuluu kuitenkin poliisille. Tämän mahdollistamiseksi poliisille on lain nojalla myönnetty oikeus turvautua tarvittaessa voimakeinoihin<sup>26</sup>. Helminen ja muut (2012) kuvailevat, että poliisin toiminnassa julkisen vallan käyttäminen takaa sen, että poliisin on mahdollista toteuttaa tarvittaessa toimenpide voimaa käyttäen, vaikka kohdehenkilö sitä vastustaisikin. Usein tilanne on hoidettavissa fyysisellä voimankäytöllä, mutta joissakin tapauksissa sen tueksi voidaan tarvita voimankäyttövälineitä, kuten esimerkiksi tässä tutkielmassa käsiteltävää OC-sumutetta<sup>27</sup>. Voimankäyttöä vaativan tilanteen kehittymistä pyritään kuitenkin välttämään, ja tätä voidaankin pitää poliisitoiminnan pääperiaatteena<sup>28</sup>.

Helminen ja muut (2012) kuvailevat, että poliisin toiminnassa voimakeinojen käytöllä tarkoitetaan voimankäyttövälineen tai fyysisen voiman käyttämistä, sillä tavoin, että

---

<sup>25</sup> Loman, 1997, s. 4

<sup>26</sup> Loman, 1997, s. 5

<sup>27</sup> Helminen, Kuusimäki & Rantaeskola, 2012, s. 767

<sup>28</sup> Rikander, Kimpimäki & Kimpimäki, 2018, s. 5

pyritään vaikuttamaan tehtävän kohteena olevan henkilön käyttäytymiseen joko välillisin keinoin tai suoraan. Poliisin toimivalta käyttää voimakeinoja saa perustansa poliisilain säännöksistä<sup>29</sup>. Poliisin oikeudesta voimakeinojen käyttämiseen säädetään alustavasti rikoslain (RL 39/1889) 4:6 §:ssä, mutta sitä on entisestään tarkennettu poliisilain (Poll 872/2011) 2:17 §:ssä<sup>30</sup>. Hallituksen esityksen rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi (HE 44/2002) mukaan rikoslaissa voimakeinojen käytön sääntelyä vaikeuttaa se, että viime kädessä sallittujen voimakeinojen rajat määräytyvät asianomaisen hallinnonalan eli poliisilain toimivaltasäännösten perusteella. Rikoslain osalta voidaan säätää lähinnä siitä, kuinka menetellään, kun toimivaltuudet ylitetään<sup>31</sup>.

Poliisilla on virkatehtäväänsä suorittaessa oikeus käyttää sellaisia tarpeellisia voimakeinoja, joita voidaan pitää tilanteeseen nähden puolustettavina (Poll 2:17 §). Tällaisia virkatehtäviä, jotka voivat vaatia voimakeinoja, ovat poliisilain mukaan vastarinnan murtaminen, henkilön paikalta poistaminen, kiinniottamisen toimittaminen, vapautensa menettäneen pakenemisen estäminen, esteen poistaminen, miehittämättömän ilma-aluksen kulkuun puuttuminen tai välittömästi uhkaavan rikoksen tai muun vastaavan vaarallisen teon tai tapahtuman estäminen (Poll 2:17 §). Voimakeinojen käytön puolustettavuutta arvioitaessa tulee huomioida tilanteen/tehtävän tärkeys ja kiireellisyys, vastarinnan vaarallisuus, käytävissä olevat voimavarat sekä muut vaikuttavat tekijät, joilla voi olla merkitystä tilanteen kokonaisarvioinnissa<sup>32</sup>.

Hallituksen esityksen (HE 57/1994) poliisilain (493/1995, vanha poliisilaki) mukaan vastarinnalla tarkoitetaan jonkun henkilön fyysistä, aktiivista tai passiivista käyttäytymistä poliisin laillista päämäärää tavoittelevan toiminnan estämiseksi<sup>33</sup>. Helminen ja muut (2012) kuvaavat vastarintaa laajasisältöiseksi käsitteeksi, mutta määrittelevät sen vastaavasti kuin se on hallituksen esityksessä määritelty (HE 57/1994).

---

<sup>29</sup> Helminen, Kuusimäki & Rantaeskola, 2012, s. 783

<sup>30</sup> Rikander, 2019, s.35

<sup>31</sup> HE 44/2002 vp, s. 123

<sup>32</sup> HE 224/2010 vp, s.83

<sup>33</sup> HE 57/1994 vp, s. 53

Passiivisella vastarinnalla tarkoitetaan tilannetta, jossa henkilö asettaa ruumiinpainonsa tai -voimansa esteeksi virkatoimen suorittamiselle esimerkiksi heittäytymällä maahan tai asettumalla oviaukkoon<sup>34</sup>.

Hallituksen esityksessä (HE 224/2010) poliisilain (872/2011) tuodaan esiin, että voimakeinojen käytössä sekä niiden valinnassa, on otettava huomioon niiden käytöstä johtuvat todennäköiset vaikutukset ja seuraukset, niiden kohteena olevan henkilön sekä sivullisten turvallisuuteen. Poliisin tulee toiminnassaan arvioida jatkuvasti näitä seurauksia ja vaikutuksia<sup>35</sup>. Poliisin tulee harkita voimankäyttöön turvautumista tilannekohtaisesti sekä sitä, että onko voimankäyttö tilanteessa tarpeellista ja puolustettavaa tehtävän suorittamiseksi (PoL 2:17 §). Usein poliisi saa kuitenkin kohdehenkilön suostumaan poliisitoimenpiteeseen pelkän puheen tai ohjaavien fyysisten keinojen avulla<sup>36</sup>. Poliisin tuleekin ensisijaisesti pyrkiä ylläpitämään yleistä järjestystä ja turvallisuutta neuvoin, kehotuksin ja käskyin (PoL 1:6 §). Tämä voimankäytön asteittainen hyödyntäminen perustuu poliisin toimintaa ohjaaviin periaatteisiin, joissa korostuvat muun muassa voimankäytön välttämättömyyden ja suhteellisuuden arviointi (PoL 1:2–6 §).

Sisäasiainministeriön asetuksessa (979/2004) poliisin voimakeinojen käyttämisestä säädetään 3 §:ssä siten, että poliisin tulee virkatehtävää hoitaessaan varoittaa sen kohteena olevaa henkilöä mahdollisuudesta joutua voimakeinojen käytön kohteeksi, jos varoittaminen on tehtävän suorittamisen kannalta mahdollista ja tarkoituksenmukaista. Tämä asetus kuitenkin kumoutui uuden poliisilain (872/2011) myötä, mutta se vastaa sisällöltään PoL (872/2011) 2:18 §:ää. PoL 2:18 §:ssä säädetään, että jos poliisin on virkatehtävää suorittaessa syytä epäillä kohtaavansa vastarintaa tai rikoslain 4 luvun 4 §:n 1 momentissa kuvattua oikeudetonta hyökkäystä, on poliisin varauduttava voimakeinojen käyttämiseen sopivalla ja tarkoituksenmukaisella tavalla. Helminen ja

---

<sup>34</sup> Helminen, Kuusimäki & Rantaeskola, 2012, s. 779

<sup>35</sup> HE 224/2010 vp, s.83

<sup>36</sup> Helminen, Kuusimäki & Rantaeskola, 2012, s. 767

muut (2010) kuvailevat, että tätä säännöstä sovellettaessa poliisin on tärkeää ottaa huomioon PolL 1 luvun yleiset periaatteet, vaikka niiden noudattamista voidaan pitää tapauskohtaisena. Käytännössä varautumistarve koskee tilanteita, joissa voidaan joutua käyttämään hyvin ankaria voimakeinoja. Poliisin koulutuksella ja työturvallisuusnäkökohdilla on säännöksen soveltamisen kannalta suuri merkitys poliisin arkityössä<sup>37</sup>.

Poliisin voimankäyttöä rajaavien säädösten lisäksi poliisin toimintaa ohjaavat merkittävästi perus- ja ihmisoikeudet. Poliisin tulee toiminnassaan kunnioittaa perus- ja ihmisoikeuksia sekä sille lailla annettuja toimivaltuuksia käyttäessään, valita sellaiset toimenpiteet, jotka ovat perusteltavissa ja jotka parhaiten edistävät perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista (PolL 1:2 §). Vaikka perus- ja ihmisoikeuksien tarkasteluun tullaan perehtymään tässä tutkielmassa vielä myöhemmässä vaiheessa, niin on hyvä tuoda jo tässä kohtaa esiin, että poliisin turvautuessa voimankäyttöön se lähtökohtaisesti aina merkitsee myös puuttumista yksilön vapauteen ja oikeuksiin, joita Suomen perustuslaki (731/1999) pyrkii suojaamaan<sup>38</sup>. Poliisi on kuitenkin valtion viranomaisorganisaation osa, jolla on lainsäädäntöön perustuva valta, jolla se voi suorittaa tehtävänsä tarvittaessa puuttumalla jopa perustuslain tasoisesti suojattuihin vapauksiin ja oikeuksiin<sup>39</sup>.

Rikander ja muut (2018) tuovat esiin, että poliisin voimankäyttöä koskevan säännöksen laillisuuden arviointi on yhteydessä siihen, että onko siihen liittyvä virkatehtävä laillinen. Poliisin virkatehtävät määritellään poliisilakiin sekä muihin poliisin tehtäviä säänteleviin lakeihin perustuen, eikä poliisin voimankäytösäännös itsessään luo mitään todellista toimivaltaa tai siinä ole määritelty poliisin tehtäviä, joissa voimankäyttö olisi suoraan sallittua. Lähtökohtaisesti poliisilla on oikeus voimakeinojen käyttöön kaikenlaisissa poliisitehtävissä, joihin se voi saamansa toimivallan puitteissa ryhtyä<sup>40</sup>. Voimankäyttö

---

<sup>37</sup> Helminen, Kuusimäki & Rantaeskola, 2012, s. 784

<sup>38</sup> Helminen, Kuusimäki & Rantaeskola, 2012, s. 767

<sup>39</sup> Helminen, Kuusimäki & Rantaeskola, 2012, s. 1

<sup>40</sup> Rikander, Kimpimäki & Kimpimäki, 2018, s. 4

poliisitehtävissä edellyttää merkittävää tapauskohtaista harkintaa sekä toimenpiteiden tarpeellisuuden ja puolustettavuuden punnintaa<sup>41</sup>. Näihin poliisin voimankäyttöä koskeviin säännöksiin ja periaatteisiin perustaen tullaan tässä tutkielmassa myös arvioimaan poliisin voimankäyttöä suhteellisuusperiaatteen ja perus- ja ihmisoikeuksien näkökulmasta.

## 2.2 Poliisin toiminnan yleiset periaatteet poliisilain mukaan

Poliisilaissa voimankäytösäännökset ovat vahvasti kytkeytyneet toimivaltuussäännöksiin, minkä vuoksi myös voimankäyttötilanteissa on noudatettava poliisin toiminnan yleisiä periaatteita, jotka ovat poliisilain 1:2–6 ja 9 §:ssä säädettyjä<sup>42</sup>. Hallituksen esityksessä poliisilaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 224/2010) tuodaan ilmi, että vanhan poliisilain (493/1995) 2 §:ssä säädettyjen poliisin toiminnan yleisten periaatteiden määrittelyä pidettiin epätyytyttävänä ja riittämättömänä. Lisäksi ei pidetty lainsäädäntöteknisesti asianmukaisena, että erilaisia periaatteita ei ollut selvästi erotettu toisistaan niiden nimeämisen ja eri pykäliin jakamisen avulla<sup>43</sup>. Tästä syystä hallituksen esityksessä poliisilaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 224/2010) ehdotettiin poliisilain 1 luvun 2–6 ja 9 §:t säädeettäviksi koskemaan poliisin toiminnan yleisiä periaatteita<sup>44</sup>.

Oikeudellisessa ratkaisutoiminnassa usein periaatteet ohjaavat ja antavat lisää sisältöä sääntöjen tulkinnalle<sup>45</sup>. Rikander (2019) kuvailee, että siitä huolimatta, vaikka poliisilaissa ilmenevät periaatteet sisältävät juuri sanan ”periaate”, on niiden voimassaolo kuitenkin lakiin perustuvaa ja tästä syystä nämä periaatteet voidaan lukea vahvasti velvoittaviin oikeuslähteisiin. Hän ilmaiseekin poliisilaista ilmenevien periaatteiden soveltamisen olevan poliisin toimintaa ohjaavaa ja niiden soveltamisen

---

<sup>41</sup> Rikander, 2019, s. 36

<sup>42</sup> Helminen, Kuusimäki & Rantaeskola, 2012, s. 780

<sup>43</sup> HE 224/2010 vp, s. 16

<sup>44</sup> HE 224/2010 vp, s. 72–74

<sup>45</sup> Rikander, 2019, s.36

vaativan tarkkaa tapauskohtaista kokonaisharkintaa. Poliisin toiminnan periaatteet seuraavat yhteiskunnan kehitystä ja ovat moraalisesti hyvin arvolutautuneita<sup>46</sup>. PolL 1:6 §:ssä säädetään poliisin toiminnan asiallisuudesta, puolueettomuudesta sekä velvollisuudesta toimia sovinnollisuutta ja yhdenvertaisuutta edistään. Poliisin tulee ensisijaisesti turvautua lievempiin toimenpiteisiin, joita ovat jo aiemmin mainitut neuvot, kehotukset ja käskyt, joilla sen on pyrittävä ylläpitämään yleistä turvallisuutta ja järjestystä<sup>47</sup>. Poliisin tulee asettaa tehtävät tärkeysjärjestykseen niiden vaatiman tilanteen mukaisesti sekä tehtävien hoidossa poliisin on oltava tarkoituksenmukainen ja tehokas (PolL 1:6 §).

Voimankäytön pääasiallisina arviointikriteereinä Rikander (2019) kuvailee pidettävän tarpeellisuus- ja puolustettavuusvaatimuksia. Tarpeellisuusvaatimuksella tarkoitetaan käytettyjen voimakeinojen tehokkuutta tai volyyymia<sup>48</sup>. Poliisilain 2:17 §:ssä, joka koskee voimakeinojen käyttöä, mainitaan nimenomaisesti tästä tarpeellisuusvaatimuksesta. Poliisin ensisijainen tapa on pyrkiä neuvojen, kehotusten ja käskyjen avulla suorittamaan virkatehtävä, ennen voimankäyttöön turvautumista<sup>49</sup>. Helminen ja muut (2012) painottavat ettei poliisin tule missään tapauksessa turvautua voimakeinoin vain varmuuden vuoksi. Poliisin on ensin syytä sanoittaa voimankäytön mahdollisuus tai uhata voimankäytöllä, sillä tilanteen näyttäessä uhkaavalta, usein vain riittävän voiman esiin tuominen on tarpeeksi tehokas toimenpide, eikä ankarampia voimakeinoja lopulta tarvita lainkaan<sup>50</sup>. Voimankäytön tarpeellisuuteen linkittyy erityisesti se, että poliisin tulee heti lopettaa voimankäyttö, kun tilanne on saatu takaisin hallintaan<sup>51</sup>.

Tarpeettomasta voimankäytöstä hyvin valitettava tyyppiesimerkki on poliisin käyttämä väkivalta kiinniottotilanteissa<sup>52</sup>. Tästä esimerkkitapaus on vuodelta 1973 korkeimman

---

<sup>46</sup> Rikander, 2019, s.36–37

<sup>47</sup> Helminen, Kuusimäki & Rantaeskola, 2012, s. 780

<sup>48</sup> Rikander, 2019, s. 36

<sup>49</sup> Helminen, Kuusimäki & Rantaeskola, 2012, s. 780

<sup>50</sup> Helminen, Kuusimäki & Rantaeskola, 2012, s. 781

<sup>51</sup> Helminen, Kuusimäki & Rantaeskola, 2012, s. 781

<sup>52</sup> Helminen, Kuusimäki & Rantaeskola, 2012, s. 781

oikeuden (KKO) antama ratkaisu (1973-II-6), jossa poliisikonstaapeli oli virkatoimen yhteydessä tahallisesti pahoinpidellyt rikoksen seurauksena kiinniotettavaa henkilöä. Tästä yksin teoin tehdystä virkarikoksesta ja pahoinpitelystä poliisi tuomittiin sakkoon. Poliisi oli lyönyt henkilöä nyrkillä kasvoihin, mikä aiheutti kiinniotetulle nenäluun murtuman<sup>53</sup>. Myös vuonna 2020 korkein oikeus tuomitsi poliisin virkavelvollisuuden rikkomisesta ja pahoinpitelystä kiinniottotilanteessa (KKO:2020:13). Asiassa oli kyse siitä, että poliisi oli ottamassa kiinni pahoinpitelystä epäiltyä, joka oli poistumassa tapahtuman tekopaikalta. Epäilty oli totellut poliisin pysähtymiskäskyä, mutta ei ollut suostunut menemään maahan poliisin antamista useista käskyistä huolimatta. Poliisi oli sanallisesti varoittamatta ampunut epäiltyä etälamauttimella, mikä aiheutti epäillyn kaatumisen maahan. Korkein oikeus oli katsonut, että kyseisessä tilanteessa etälamauttimella ampuminen ei ollut ollut *tarpeellista ja puolustettavaa*.<sup>54</sup>

Tarpeellisuusvaatimuksen lisäksi poliisin käyttämien voimakeinojen on oltava myös puolustettavia. Rikander (2019) kuvailee puolustettavuusvaatimuksella tarkoitettavan tilanneharkintaa, jossa punnitaan vastakkain tehtävän tärkeyttä, vastarinnan vaarallisuutta, kiireellisyyttä ja tilannetta yleisesti, suhteessa virkatehtävän täyttymiseksi vaadittavan voimankäytön aiheuttamaan loukkaukseen nähden. Käytettyjen voimakeinojen tulee olla oikeassa ja kohtuullisessa suhteessa tehtävän tavoiteltuun päämäärään nähden<sup>55</sup>. Loman (1997) ilmaisee voimankäytön puolustettavuuden vaativan intressivertailua poliisin toimenpiteiden tärkeyden sekä käytettävissä olevien keinojen välillä. Vaakakupissa tässä vertailussa ovat poliisin toimenpiteen päämäärän tärkeys ja välttämättömyys sekä voimakeinojen käytön kohteena olevalle henkilölle aiheutuvan haitan suuruus<sup>56</sup>. Puolustettavuusvaatimuksesta puhuttaessa tarkoitetaan sillä käytännössä poliisilain 1:3 §:ssä säädettyä suhteellisuusperiaatetta<sup>57</sup>, jonka kokonaisvaltaiseen sisältöön palataan seuraavassa alaluvussa. Näiden poliisin

---

<sup>53</sup> Helminen, Kuusimäki & Rantaeskola, 2012, s. 781; KKO: 1973-II-6

<sup>54</sup> KKO:2020:13

<sup>55</sup> Rikander, 2019, s. 36

<sup>56</sup> Loman, 1997, s. 59

<sup>57</sup> Rikander, 2019, s. 36

voimankäyttöön liittyvien arviointikriteereiden lisäksi poliisin toimintaa rajaa useita muita yleisiä poliisin toimintaa ohjaavia periaatteita.

POLL 1:4 §:ssä säädetään vähimmän haitan periaatteesta, jolla tarkoitetaan sitä, ettei poliisi saa toimenpiteillään puuttua kenenkään oikeuksiin eikä saa aiheuttaa kenellekään suurempaa vahinkoa tai muuta haittaa kuin on aivan välttämätöntä tehtävän suorittamisen kannalta. Tämä periaate ilmentääkin Rikanderin (2019) mukaan selkeästi tarpeellisuusvaatimuksen tarkoitusta. Hän kuvailee, että tämän säännöksen avulla pyritään estämään sellaisia tilanteita, joissa poliisin toiminta johtaisi kohtuuttomiin lopputulemiin. Vähimmän haitan periaatetta ilmennetään käytännön voimankäyttötilanteissa siten, että niiden kohteeksi joutuvalle henkilölle kerrotaan, että voimakeinoja tullaan käyttämään, jos muut lievemmat keinot eivät tilannetta ratkaise<sup>58</sup>.

POLL 1:5 §:ssä säädettyssä tarkoitussidonnaisuuden periaatteessa korostuu lähinnä poliisin virkatehtävän ja sen valitseman konkreettisen toimenpiteen suhde. Rikanderin (2019) mukaan tarkoitussidonnaisuuden periaate on johdettavissa jo aiemmin mainittuun perustuslain 2 §:n 3 momenttiin, jonka mukaisesti julkisen vallan käytön on perustuttava lakiin ja julkisessa toiminnassa tulee noudattaa lakia tarkoin. Tämän periaatteen osalta se velvoittaa siihen, että yksittäisen poliisitoimenpiteen toimivalta on pystyttävä perustelemaan voimassa olevan lainsäädännön avulla<sup>59</sup>.

POLL 1:2 §:n mukaisen perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien kunnioittamista koskevan säädöksen sisältöä sivuttiin jo aiemmin tässä tutkielmassa, mutta tarkemmin tällä perus- ja ihmisoikeusmyönteisyydellä tarkoitetaan poliisin toiminnassa velvollisuutta valita toimintavaihtoehtoista sellainen, joka parhaiten ja vähintään haittaa aiheuttaen edistää perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista. Tämä perus- ja ihmisoikeuksien

---

<sup>58</sup> Rikander, 2019, s.38–39

<sup>59</sup> Rikander, 2019, s. 39

edistämismääräys koskee kaikkea poliisitoimintaa, ja sille onkin asetettu erityisen paljon painoarvoa ja velvoittavuutta poliisilaissa<sup>60</sup>.

Poliisin toimintaan ja voimankäyttöön erityisesti liittyvien yleisten periaatteiden huomioiminen, osana virkatehtävää ja mahdollista voimankäyttöä, tulee merkittävään asemaan, kun arvioidaan virkatehtävän kiireellisyyttä, tärkeyttä ja tehtävän toteuttamisen olosuhteita. Vasta tämän arvion jälkeen on mahdollista punnita, millaiset voimakeinot ovat hyväksyttäviä tilanteessa.

## **2.3 Suhteellisuusperiaate poliisin voimankäytön kriteerinä**

### **2.3.1 Periaatteen oikeudellinen perusta**

Loman (1997) toteaa, että viranomaisten toiminnan ja toimenpiteiden on oltava oikein mitoitettuja viranomaistehtävään nähden. Tämä on hallinto-oikeudessa oleva tärkeä periaate, jota kutsutaan suhteellisuusperiaatteeksi<sup>61</sup>. Hallintolain mukaan viranomaisten toimien tulee olla puolueettomia sekä oikeassa suhteessa niillä tavoiteltuun päämäärään nähden (HL 434/2003 2:6 §). Launiala (2013) ilmaisee, että oikeuskirjallisuudessa suhteellisuusperiaate määritellään yleisesti siten, että poliisin käyttämien keinojen sekä niillä aiheutettavien haittojen tulee olla oikeassa ja puolustettavassa suhteessa siihen päämäärään nähden, mitä toiminnalla tavoitellaan. Hän kuvailee suhteellisuusperiaatteen tavoitetta kaksijakoiseksi, sillä tavoin, että yhtäältä sen tavoitteena on viranomaisten voimavarojen tarkoituksenmukainen kohdentaminen ja toisaalta taas sen tavoitteena on rajata henkilön oikeuksiin puuttumista tilanteen vaatimalla tavalla<sup>62</sup>. Tutkielmassa tullaan kuitenkin pääosin perehtymään vain poliisilaissa säädettävän suhteellisuusperiaatteen sisältöön ja sen soveltamiseen osana poliisin voimankäyttöä.

---

<sup>60</sup> Rikander, 2019, s. 38

<sup>61</sup> Loman, 1997, s. 96

<sup>62</sup> Launiala, 2013, s. 2

POLL 1:3 §:ssä säädetään suhteellisuusperiaatteesta siten, että poliisin toimenpiteiden on tämän periaatteen mukaan oltava puolustettavia suhteessa tehtävän vaarallisuuteen, kiireellisyyteen ja tärkeyteen sekä tavoiteltavaan päämäärään nähden. Toimenpiteiden tulee olla puolustettavissa myös suhteessa toimenpiteen kohteena olevan henkilön käyttäytymiseen, terveyteen, ikään sekä muihin vastaaviin seikkoihin, jotka saattavat vaikuttaa tilanteen kokonaisarviointiin (Poll 1:3 §). Suhteellisuusperiaate näkyy poliisilaissa yleisenä poliisin toiminnan periaatteena, mutta ennen kaikkea se näkyy poliisin voimankäyttöön liittyvänä erityisenä periaatteena<sup>63</sup>.

Hallituksen esityksessä (HE 57/1994) poliisilaiksi suhteellisuusperiaate ei selkeästi ilmennyt poliisin toiminnan yleisiä periaatteita koskevasta lakiehdotuksen 2 §:stä. Yleisiä poliisin toiminnan periaatteita on ehdotuksessa kuvattu mahdollisimman suppeassa muodossa<sup>64</sup>. Helminen ja muut (1999) kuvailevat, että suhteellisuusperiaate on käytännössä totuttu yhdistämään osaksi voimankäyttötilanteita. Myös tässä lakiehdotuksessa poliisilaiksi (HE 57/1994) tämä oli tarkoituksena sijoittaa voimankäytön käyttöä koskevan säännöksen (27 §) yhteyteen. Poliisilakia säädettäessä eduskunnan hallintovaliokunta toi pykäläkohtaisissa perusteluissa ilmi, että on perustuslakivaliokunnan ja lakivaliokunnan kanssa samaa mieltä siitä, että suhteellisuusperiaatteen tulisi ilmetä selkeämmin poliisi toiminnan yleisiä periaatteita koskevasta 2 §:stä<sup>65</sup>. Tämän epäkohdan korjaamiseksi hallintovaliokunta ehdotti, että suhteellisuusperiaatetta korostettaisiin lisäämällä 2 §:n 2 momenttiin seuraava virke: ”Toimenpiteiden on oltava perusteltuja suhteessa tehtävän tärkeyteen ja kiireellisyyteen sekä tilanteen kokonaisarviointiin vaikuttaviin seikkoihin”<sup>66</sup>. Myös perustuslakivaliokunnan lausunnossa (PeVL n:o 15/1994) hallintovaliokunnalle tuodaan esiin suhteellisuusperiaatteen muotoilua koskeva lakiehdotus. Tämän mukaan

---

<sup>63</sup> Rikander, 2019, s.38

<sup>64</sup> HE 57/1994 vp, s. 33

<sup>65</sup> HaVM 20/1994: Pykäläkohtaiset perustelut ja muutosehdotukset 2.1 Poliisilaki 1 luku. Yleiset säännökset; PeVL n:o 15/1994 vp, s. 4; LaVM 24 – HE 22/ 1994 vp, s. 2

<sup>66</sup> HaVM 20/1994: Pykäläkohtaiset perustelut ja muutosehdotukset 2.1 Poliisilaki 1 luku. Yleiset säännökset

lakiehdotuksen 2 §:ää olisi täydennettävä siten, ettei poliisilailla puututa kenenkään oikeuksiin, ellei puuttuminen ole välttämätöntä erikseen lailla säädetyn hyväksyttävän tarkoituksensa saavuttamiseksi ja tämän lisäksi puuttuminen olisi toteutettava siten, ettei se ole epäsuhtainen oikeuteen puuttumisen asteen kanssa<sup>67</sup>. Tämä ehdotus ei kuitenkaan päässyt osaksi lopullista lausuntoa, mutta oli huomioimisen arvoinen.

Lopulta vanhan poliisilain (PoL 493/1995) 2 §:n 2 momentissa kuvattiin suhteellisuusperiaatetta siten, että poliisin toimenpiteiden on oltava *perusteltuja* suhteessa niiden suorittaman tehtävän tärkeyteen ja kiireellisyyteen sekä niihin seikkoihin nähden, jotka vaikuttavat tilanteen kokonaisarviointiin. Hallituksen esityksessä (HE 224/2010) uudeksi poliisilaiksi suhteellisuusperiaatteen (PoL 1:3 §) sisältöä esitettiin täsmennettäväksi aikaisempaan säännökseen verrattuna ja yhdenmukaistettavaksi vastaamaan enemmän esitutkintalain (805/2011) 4:4 §:ssä ja pakkokeinolain (806/2011) 1:2 §:ssä olevia suhteellisuusperiaatteen säännöksiä<sup>68</sup>. Hallituksen esityksessä (HE 222/2010) esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön uudistamiseksi suhteellisuusperiaatetta koskevien säännösten yhteydessä käytetään ilmausta ”puolustettavuus”<sup>69</sup>. Poliisilain uudistamisen yhteydessä tämä yhdenmukaistaminen tarkoitti aiemman säännöksen ilmaisun ”*perusteltavuus*” muuttamista ilmaukseksi ”*puolustettavuus*”, kun puhutaan poliisin toimenpiteiden voimakkuudesta suhteutettuna poliisin tehtävään<sup>70</sup>. ”Perusteltu” sanalla viitataan enemmänkin oikeasuhtaisuuteen, kun taas ”puolustettava” sanalla viitataan kohtuullisuuden vaatimukseen, joka kieltää liiallisen intensiivisyyden<sup>71</sup>. Suhteellisuusperiaatetta kuvaillaan vanhan ja uuden poliisilain osalta kuitenkin siten, että poliisin käyttämien keinojen ja niillä aiheutettujen haittojen tulee olla järkevissä suhteissa tavoiteltuun päämäärään nähden<sup>72</sup>.

---

<sup>67</sup> PeVL n:o 15/1994 vp, s. 5–6

<sup>68</sup> HE 224/2010 vp, s. 72

<sup>69</sup> HE 222/2010 vp, s. 193 & s. 245

<sup>70</sup> HE 224/2010 vp, s. 72

<sup>71</sup> Launiala, 2013, s. 4

<sup>72</sup> Helminen, Kuusimäki & Salminen, 1999, s. 74; Helminen, Kuusimäki & Rantaeskola, 2012, s. 205

Suhteellisuusperiaatteen sidonnaisuus poliisin voimankäyttöön konkretisoituu selkeästi voimankäyttöä koskevassa sääntelyssä, jossa korostuu, että poliisin tulee turvautua voimakeinojen käyttöön vain siinä määrin kuin se on tarpeellista ja puolustettavaa tehtävän suorittamiseksi (PoL 2:17 §). Helminen ja muut (2012) tuovat esiin, että suhteellisuusperiaatteeseen liittyy myös PoL 1:9 §:n sisältö siltä osin, että sen mukaan poliisilla on joissakin tapauksissa oikeus luopua kokonaan toimenpiteestä, jos sen suorittaminen loppuun asti aiheuttaisi kohtuuttoman lopputuloksen, siihen nähden, millaiseen päämäärään toimenpiteellä on pyritty. Nimenomaan juuri voimankäyttöä vaativat tehtävät saattavat joskus olla sellaisia, että niiden toteuttaminen voi onnistua vain ankarin voimakeinoin, milloin poliisin on olosuhteiden salliessa syytä siirtää tehtävä tai luopua siitä<sup>73</sup>. Esimerkiksi mielenosoituksissa poliisi saattaa valita täydellisen tehtävästä luopumisen, kun se päättää olla puuttumatta mielenosoitukseen ja antaa sen jatkaa, estääkseen tilanteen eskaloitumisen<sup>74</sup>.

Poliisilain suhteellisuusperiaate rakentuu pohjimmiltaan Suomen perustuslain (731/1999) säännösten varaan. Poliisilaki konkretisoi perustuslain oikeusvaltioperiaatetta ja perusoikeuksien turvaamisvelvoitetta poliisin toiminnassa. PL 1:2 §:ssä säädetään oikeusvaltioperiaatteesta, jonka mukaan kaiken julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin ja kaikessa julkisessa toiminnassa tulee noudattaa tarkoin lakia. PL 2:22 § mukaan julkisen vallan tehtäviin kuuluu perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien turvaamisen toteuttaminen. Poliisin tehtäviin lukeutuukin mm. yksilön oikeuksien turvaaminen, sekä myös turvata erityistä oikeudellista suojaa nauttivia perusoikeuksia ja ihmisoikeuksia. Poliisin toiminnan ja toimenpiteiden seurauksena joudutaan kuitenkin usein puuttumaan näihin oikeuksiin<sup>75</sup>. Perus- ja ihmisoikeuksiin puuttumiseen ja niiden rajoittamiseen johtavien poliisin toimien tulee aina perustua lakiin ja rajoittamisen tapahtua vain hyväksyttävien perusteiden<sup>76</sup>. Perus- ja ihmisoikeuksiin

---

<sup>73</sup> Helminen, Kuusimäki & Rantaeskola, 2012, s. 782

<sup>74</sup> Rikander, 2019, s.38–39

<sup>75</sup> Helminen, Kuusimäki & Salminen, 1999, s. 7

<sup>76</sup> HE 309/1993 vp, s. 29–30

puuttumiseen sekä niiden rajoitusperusteisiin palataan yksityiskohtaisemmin myöhemmässä vaiheessa tätä tutkielmaa.

### 2.3.2 Suhteellisuusperiaate poliisin voimankäytössä

Suhteellisuusperiaatetta poliisin voimankäytössä voidaan kuvailla siten, että keskivertokansalaisen silmin katsottuna voimakäytön tulee olla kohtuullisessa suhteessa virkatehtävän laatuun sekä sillä tavoiteltuun päämäärään nähden<sup>77</sup>. Suhteellisuusperiaatetta on käytännössä totuttu yhdistämään juuri poliisin voimankäyttötilanteisiin, ja näistä tilanteista se saakin konkreettisen sisältönsä<sup>78</sup>. Puolustettavuusvaatimuksena tiedettyä suhteellisuusperiaatetta voidaan nimittää myös kohtuusperiaatteeksi<sup>79</sup>. Puolustettavuudelle merkitään sitä, että poliisin käyttämien voimakeinojen tulee olla tarpeellisia sekä kokonaistilanteen huomioiden kohtuullisia. Tämä kohtuus on arvioitava yhteiskunnassa yleisesti vallitsevien mielipiteiden pohjalta<sup>80</sup>. Helminen ja muut (1999) tuovat esiin, että poliisin henkilökohtaisen mielipiteen poiketessa yhteiskunnassa vallitsevasta mielipiteestä, hän ei ole oikeutettu arvioimaan voimakäytön kohtuutta omista henkilökohtaisista mielipiteistään lähtien. Poliisin tulee toiminnassaan pyrkiä tavoittamaan aiemmin mainittu keskivertokansalaisen ajattelutapa, vaikka se käytännössä voikin näyttäytyä hyvin hankalana aika ajoin<sup>81</sup>.

Suhteellisuusperiaatteen keskeinen sisältö on mahdollista jäsentää karkeasti vaatimuksiin, joita ovat puolustettavuus, oikeasuhtaisuus ja välttämättömyys (Poll 1:3 §, 1:4 §, 2:17 §). Puolustettavuusvaatimus on poliisin voimakeinojen käyttöä koskevaa arviointia ja harkintaa, jossa huomioidaan ennen kaikkea tehtävän tärkeyttä, kiireellisyyttä, vastarinnan vaarallisuutta sekä käytettävissä olevia voimavaroja ja muita

---

<sup>77</sup> Helminen, Kuusimäki & Rantaeskola, 2012, s.782

<sup>78</sup> Helminen, Kuusimäki & Salminen, 1999, s. 74

<sup>79</sup> Helminen, Kuusimäki & Rantaeskola, 2012, s. 782

<sup>80</sup> Loman, 1997, s. 59

<sup>81</sup> Helminen, Kuusimäki & Salminen, 1999, s.75

tilanteen kokonaisarviointiin vaikuttavia tekijöitä<sup>82</sup>. Poliisin voimankäytön tulee kokonaisuutena arvioituna olla puolustettavissa tilanteen olosuhteisiin nähden (Poll 2:17 §). Helminen ja muut (2012) näkevät, että puolustettavuuden arviointi voi myös perustua tähän järkevän keskivertokansalaisen ajattelutapaan tai mielipiteeseen. Viime kädessä kuitenkin todelliset voimankäytön puolustettavuuden rajat määrittää tuomioistuin yksittäistapauksiin perustuen, jos voimankäyttötilanne päätyy oikeudenkäynnin kohteeksi<sup>83</sup>.

Oikeasuhtaisuusvaatimus on johdettavissa Poll 1:3 §:n suhteellisuusperiaatteen säädöksestä, jossa ilmaistaan, että poliisin käyttämien toimenpiteiden tulee olla oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään sekä kokonaisarviointiin nähden. Poliisin toimenpiteiden vaikutusten ja seurausten arvioinnin on oltava kokoaikaista, ja tilanteiden tarkastelun on oltava yksittäistapauskohtaista<sup>84</sup>. Oikeasuhtaisuutta voidaan yksinkertaisuudessaan kuvailla niin, että voimakeinojen käytöllä tavoiteltujen päämäärien sekä sen aiheuttamien haittojen tulee olla oikeassa ja kohtuullisessa suhteessa toisiinsa nähden<sup>85</sup>. Poliisi joutuu usein voimankäytön yhteydessä varsin ilmeisellä tavalla puuttumaan yksilön oikeuksiin, mihin oikeasuhtaisuusvaatimus kytkeytyy myös vahvasti<sup>86</sup>.

Välttämättömyysvaatimuksella viitataan Poll 1:4 §:n säädökseen, jonka mukaan poliisin valitsemien toimenpiteiden tulee olla välttämättömiä tehtävän suorittamiseksi, kuitenkin kenenkään oikeuksiin tarpeettomasti puuttumatta ja sen suurempaa vahinkoa tai haittaa aiheuttamatta. Sanamuotoa ”välttämätön” tulkittaessa voidaan huomata, että se asettaa poliisin toiminnalle selvästi tiukemmat rajat, kuin puhuttaessa ”tarpeellisuudesta”, joka on nykyään käytetympi ilmaus ja josta johtaa myös aiemmin käsitelty tarpeellisuusvaatimus<sup>87</sup>. Voimankäytön välttämättömyyttä kuvastaa

---

<sup>82</sup> HE 224/2010 vp, s. 83

<sup>83</sup> Helminen, Kuusimäki & Rantaeskola, 2012, s. 785

<sup>84</sup> HE 224/2010 vp, s. 83

<sup>85</sup> Terenius, 2013, s. 486

<sup>86</sup> Helminen, Kuusimäki & Rantaeskola, 2012, s. 767

<sup>87</sup> Kulla & Salminen, 2021, s. 125

se, että voimankäyttö on sallittavaa vain sellaisissa tilanteissa, joissa vaara ei ole poistettavissa tai tilanne ei ratkea millään muilla keinoin<sup>88</sup>. Tällöin voimankäytöstä tulee välttämätöntä tilanteen ratkaisemiseksi.

### **2.3.3 Suhteellisuusperiaate suhteessa muihin poliisilain yleisiin periaatteisiin**

Rikander ja muut (2018) painottavat, että poliisin tulee virkatehtävää suorittaessaan ottaa huomioon poliisilain yleiset periaatteet sekä voimankäyttötilanteissa sovellettavan voimankäytösäännöksen erityiset periaatteet. Yleisten periaatteiden huomioimisella tarkoitetaan sitä, että poliisin virkatehtävä ja siihen vaihtoehtoisesti liittyvä voimankäyttö muodostavat yhdessä kokonaisuuden, jossa arvioitavaksi tulee tehtävän kiireellisyys, tärkeys sekä tehtävän toteuttamisolosuhteet<sup>89</sup>. Tämän harkinnan seurauksena on mahdollista tehdä päätös siitä, millaiset voimakeinot ovat tilanteen ratkaisemiseksi hyväksyttäviä<sup>90</sup>. Niin suhteellisuusperiaatteen kuin muidenkin poliisilain mukaisten yleisten periaatteiden sisältö konkretisoituu käytännössä vasta, kun niitä hyödynnetään suhteessa muihin periaatteisiin.

Poliisilain 1:4 §:ssä säädetty vähimmän haitan periaate on suhteellisuusperiaatteen rinnalla merkittävässä asemassa. Vähimmän haitan periaatteen mukaan poliisi ei saa toimenpiteillään puuttua kenenkään oikeuksiin sen enempää tai aiheuttaa kenellekään sen suurempaa vahinkoa tai haittaa, kuin on aivan välttämätöntä tehtävän loppuun suorittamiseksi<sup>91</sup>. Rikander ja muut (2018) kuvailevat tämän tarkoittavan käytännössä sitä, että poliisin tulee valita tehtävän suorittamiseksi lievin, mutta tehokas ja tarkoituksenmukainen voimakeino. Vähiten vahinkoa ja haittaa tuottavaksi toimintamalliksi kutsutaan sellaista, jossa poliisin voimankäyttö on kontrolloitua ja lopputulos ennalta arvattavissa tai ainakin siihen tavoittelevaa<sup>92</sup>. Vähimmän haitan

---

<sup>88</sup> Terenius, 2013, s. 194

<sup>89</sup> Rikander, Kimpimäki & Kimpimäki, 2018, s.4

<sup>90</sup> Rikander, Kimpimäki & Kimpimäki, 2018, s.4–5

<sup>91</sup> HE 224/2010 vp, s. 72

<sup>92</sup> Rikander, Kimpimäki & Kimpimäki, 2018, s. 5

periaate on siltä osin merkittävässä asemassa tämän tutkielman kannalta, että poliisin tulee tilannekohtaista punnintaa harjoittaessaan ottaa huomioon, miten suuri riski on, että ulkopuolisten henkilöiden turvallisuuden ja omaisuuden on mahdollista vaarantua voimakeinojen käyttämisen seurauksena<sup>93</sup>. Mielenosoituksissa on melko suuri mahdollisuus, että myös sivullisille henkilöille aiheutuu haittaa poliisin toimenpiteistä.

Tarkoitussidonnaisuuden periaatteella on myös vahva kytkös suhteellisuusperiaatteeseen. Tarkoitussidonnaisuuden periaatteen mukaan poliisi saa käyttää toimivaltuuttaan vain sille säädettyyn tarkoitukseen, ja poliisin puuttuessa yksilöiden oikeuksiin tai velvollisuuksiin tulee sen perustua lakiin<sup>94</sup>. Tarkoitussidonnaisuus määrittää sen, minkälaisia tarkoituseriä toteuttaakseen poliisille on annettu voimankäyttöoikeus<sup>95</sup>. Tarkoitussidonnaisuuden periaatteen avulla korostetaan poliisin virkatehtävän ja sen tekemän konkreettisen toimenpiteen välistä suhdetta<sup>96</sup>. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että tarkoitussidonnaisuusperiaatteen avulla rajataan poliisin toimenpiteiden tarkoitusta saavuttaa haluttu päämäärää, ja samanaikaisesti suhteutetaan käytettävät keinot vastaamaan tätä samaista päämäärää.

Lisäksi suhteellisuusperiaatteeseen liittyy PolL 1:2 §:ssä säädetty perus- ja ihmisoikeuksien kunnioittamisen vaatimus, jonka mukaan poliisin tulee toiminnassaan kunnioittaa näitä oikeuksia ja valita toiminnassaan sellaiset toimenpiteet, jotka parhaiten edesauttavat perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista. Perus- ja ihmisoikeuksia koskeva säännös on siltä osin ehdoton, että poliisin tulee toimivaltaa käyttäessään valita sellaiset toimintamallit, jotka juuri vähimmällä haitalla sekä parhaiten edistävät näiden oikeuksien toteutumista (PolL 1:2 §). Suhteellisuusperiaatteeseen perus- ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen kytkeytyy siten, että punnitaan, onko halutun päämäärän saavuttamiseksi tarpeellista ja oikein suhteutettua puuttua yksilön oikeuksiin.

---

<sup>93</sup> Helminen, Kuusimäki & Rantaeskola, 2012, s.781

<sup>94</sup> HE 224/2010 vp, s. 73

<sup>95</sup> Loman, 1997, s. 99

<sup>96</sup> Rikander, 2019, s. 39

POLL 1:2 §:n säännöksen perimmäisenä tarkoituksena on kuitenkin ohjata poliisin toimintaa tarkemmin suuntaan, joka huomioi nämä oikeudet<sup>97</sup>.

Erityisesti suhteellisuusperiaatteeseen liittyvä poliisilain 1:9 §:ssä säädettävä toimenpiteestä luopuminen on vahvasti yhteydessä suhteellisuusarviointiin. Suhteellisuusperiaatteen soveltaminen voi joskus vaatia poliisia luopumaan toimenpiteestä<sup>98</sup>. Yleensä tällöin on kyse siitä, että poliisin on parempi odottaa soveliaampaa ajankohtaa virkatehtävän toteuttamiseksi<sup>99</sup>. Toimenpiteestä luopuminen sisältää usein turvaintressin, jolla tarkoitetaan sitä, että tehtävän hoitaminen saattaisi vaarantaa poliisin tai muiden sivullisten henkilöiden turvallisuuden, jolloin turvallisuus painaa vaakakupissa enemmän kuin toimenpiteen loppuun vieminen<sup>100</sup>. Suhteellisuusperiaatteen soveltaminen edellyttää poliisilta ennen kaikkea kokonaisarviointia, mutta myös mahdollistaa poliisin toimenpiteiden oikea-aikaisuuden sekä kohdentamisen niille tarkoituksenmukaiseen tapaan<sup>101</sup>.

Suhteellisuusperiaatteen sekä muiden poliisin toimintaa rajaavien periaatteiden väliset suhteet osoittavat, ettei poliisin voimankäytön arviointi ole mahdollista vain yksittäisiä säännöksiä tai periaatteita soveltamalla. Periaatteet ovat toisiaan täydentäviä ja niiden täyden potentiaalin saavuttaminen vaatii kokonaisvaltaista arviointia ja soveltamista tapauskohtaisesti.

---

<sup>97</sup> Boucht, 2020, s. 19

<sup>98</sup> HE 224/2010 vp, s. 72

<sup>99</sup> Helminen, Kuusimäki & Salminen, 1999, s. 292

<sup>100</sup> HE 224/2010 vp, s.72; Helminen, Kuusimäki & Salminen, 1999, s. 293

<sup>101</sup> Rikander, 2019, s. 38

### 3 Perus- ja ihmisoikeuksien rajoittaminen poliisin voimankäytössä

#### 3.1 Mielenosoitusoikeus

Oikeusministeriön lainsäädäntöosaston julkaisussa Suppola (1973) kuvaa, että mielenosoituksella tarkoitetaan sellaista tilaisuutta, jonka päällimmäisenä tarkoituksena on saada ulkopuolisten huomio kiinnitettyä johonkin asiaan, jonka puolesta tai vastaan osoitetaan mieltä. Nämä tilaisuudet ovat usein yksityisten tai järjestöjen järjestämiä. Mielenosoitus on keino tiedottaa tai levittää tietoa. Mielenosoituksen perimmäisenä tarkoituksena on koittaa saada jokin ihmisryhmä ryhtymään mielenosoituksessa vaadittaviin toimenpiteisiin<sup>102</sup>.

Hölttä (2014) kuvailee *mielenosoitusvapauden* olevan yksi tärkeimmistä perusoikeuksista, jotka kuuluvat demokraattiseen yhteiskuntaan. Mielenosoitusvapaus itsessään ei kuitenkaan ole perusoikeus, vaan se sisältää muita perusoikeuksia, kuten sananvapauden ja kokoontumisvapauden<sup>103</sup>. Hallituksen esityksessä (309/1993) perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta painotettiin, että mielenosoitusoikeus vaatisi erillisen maininnan perustuslaissa, koska mielenosoitusoikeuden hyödyntämisestä kaikissa tilanteissa ei ole kysymys ainoastaan kokoontumisvapauden käyttämisestä, vaan siihen sisältyy myös muita ulottuvuuksia. Vaikka mielenosoitusoikeutta ei ole Suomen perustuslaissa aiemmin mainittu, niin on kuitenkin vakiintuneesti katsottu, että yleisen kokouksen järjestämistä mielenosoituksen muodossa sekä sellaiseen osallistumista, on pidetty hyväksyttävänä tapana käyttää jo silloisessakin Suomen hallitusmuodossa (94/1919) turvattuja kokoontumis- ja sananvapautta<sup>104</sup>. Suomen hallitusmuoto 94/1919 kumoutui kuitenkin Suomen perustuslain (PL 731/1999) tullessa voimaan vuonna 1999. Häkkinen (2010) puhuu myös

---

<sup>102</sup> Suppola, 1973, s. 1

<sup>103</sup> Hölttä, 2014, s. 4

<sup>104</sup> HE 309/1993 vp, s. 59

*mielenosoitusoikeus* käsitteestä, jota hän käyttää kuvaillakseen PL 13 §:ssä erikseen mainittua oikeutta, mielenosoitusten järjestämiseen ja niihin osallistumiseen <sup>105</sup>. Mielenosoitusoikeuden perimmäisenä tehtävänä on turvata oikeudellisella tasolla yhteiskunnan jäsenten julkista autonomiaa sekä samanaikaisesti asettaa rajoja julkisen vallan toiminnalle<sup>106</sup>.

### 3.1.1 Mielenosoitusoikeutta suojaavat perus- ja ihmisoikeudet

Suomen perustuslain (731/1999) 12 ja 13 §:ssä säädetään mielenosoittamisen mahdollistavista vapauksista eli sananvapaudesta ja kokoontumis- ja yhdistymisvapaudesta. Sananvapauden keskeisenä tarkoituksena on taata vapaus mielipiteen muodostukseen sekä sen ilmaisemiseen <sup>107</sup>. Jokaiselle kuuluu oikeus sananvapaudesta, johon sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa sekä vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä, sitä kenenkään ennalta estämättä (PL 12 §). Yksinkertaisuudessaan sananvapauden tarkoituksena on turvata yleistä viestinnän vapautta <sup>108</sup>. Häkkinen (2014) kuvaileekin, että ei varsinaisesti ole olemassa mielenosoitusta ilman sananvapauden käyttämistä <sup>109</sup>. Hallituksen edistyksessä (309/1993) ilmaistaan, että kokoontumisvapautta koskevan pykälän mukaan jokaisella on oikeus ennalta lupaa hankkimatta järjestää kokouksia ja mielenosoituksia sekä myös osallistua niihin. Säännöksen tarkoituksena on turvata oikeutta itse järjestää mielenosoituksia ja kokouksia, sekä myös turvata oikeus osallistua muiden järjestämiin mielenosoituksiin ja kokouksiin <sup>110</sup>. Inazu (2012) tuo esiin, että perustuslaillisesta kokoontumisoikeuden lopullisesta muotoilusta puuttuu merkittävät kolme sanaa, joita ovat *the common good* eli *yleinen etu*. Hän pitää tätä jopa kokoontumisoikeuden tärkeimpänä näkökohtana. Inazu ilmaisee kuitenkin, että jos kokoontumisoikeutta olisi

---

<sup>105</sup> Häkkinen, 2010, s. 42

<sup>106</sup> Tuori, 2011, s.493; Fallenius, 2023, s. 12

<sup>107</sup> HE 309/1993 vp, s. 56

<sup>108</sup> Manninen, 2011, s. 459

<sup>109</sup> Häkkinen, 2014, s. 415

<sup>110</sup> HE 309/1993 vp, s. 59

rajattu vain yhteistä etua/ hyvää palveleviin tarkoituksiin, eivät erimieliset ihmiset (mielenosoittamisen ydinajatus) olisivat välttämättä saavuttaneet kokoontumisoikeutta käyttäen samanlaista menestystä<sup>111</sup>.

Tuori (2011) ilmaisee, että sananvapaus ja kokoontumisvapaus kuuluvat perusoikeuksien ryhmään, joita kutsutaan poliittisiksi perusoikeuksiksi. Näitä oikeuksia pidetään välttämättöminä demokraattisen yhteiskunnan kansalaisten toiminnalle ja järjestäytymiselle. Poliittisten perusoikeuksien tehtävänä on turvata oikeudellisesti kansalaisten itsemääräämisoikeutta<sup>112</sup>. Poliittisista perusoikeuksista juuri kokoontumisvapaus ja sananvapaus ovat erityisen herkkiä yhteiskunnallisten ja poliittisten tilanteiden vaihtelulle<sup>113</sup>. Tuori (2011) kuvailee, että perusoikeudet ovat usein yhteyksiltään melko läheisiä. Näillä läheisillä yhteyksillä tarkoitetaan sitä, että useampaa perusoikeutta saatetaan soveltaa samanaikaisesti. Tästä hyvänä esimerkkinä toimivat mielenosoitukset, joissa käytetään sekä sananvapautta että kokoontumisvapautta<sup>114</sup>. Mielenosoituksissa samanaikaisesti kokoontumisvapautta ja sananvapautta käytettäessä, näiden vapauksien olennainen yhteinen tavoite on saada yleisön huomio kiinnitettyä mielenosoittajien ajamaan ajatukseen<sup>115</sup>. Poliittisten perusoikeuksien lisäksi sananvapautta ja kokoontumisvapautta nimitetään sisältönsä perusteella vapausoikeuksiksi<sup>116</sup>. Saraviita (2005) kuvailee klassisilla vapausoikeuksilla tarkoitettavan oikeuksia, jotka turvaavat yksilöiden vapauksia ja oikeuksia julkisen vallan toimia vastaan. Julkisen vallan toimenpiteiden kohdistuessa yksilöiden oikeuksiin tai vapauksiin, tulee niiden käyttämisen oikeusperusteena olla oikeussäännös<sup>117</sup>.

Suomen perustuslain lisäksi yksilöiden perusoikeussuojaa täydentää Euroopan ihmisoikeussopimus, joka tuli voimaan vuonna 1953, ihmisoikeuksien ja

---

<sup>111</sup> Inazu, 2012, s. 21–22

<sup>112</sup> Tuori, 2011, s. 493

<sup>113</sup> Fallenius, 2023, s. 1

<sup>114</sup> Tuori, 2011, s. 493

<sup>115</sup> Barendt, 2005, s. 272

<sup>116</sup> Karapuu, 2011, s. 71

<sup>117</sup> Saraviita, 2005, s. 18

perusvapauksien suojaamiseksi<sup>118</sup>. Euroopan ihmisoikeussopimus turvaa sananvapautta ja kokoontumisvapautta artikloissa 10 ja 11. Euroopan ihmisoikeussopimuksessa (EIS) olevan 10 (1) artiklan mukaan jokaiselle kuuluu sananvapaus, joka sisältää vapauden pitää mielipiteitä sekä levittää ja vastaanottaa tietoa ja ajatuksia, viranomaisten siihen puuttumatta ja alueellisista rajoista riippumatta. Sananvapaus (10 (2) artikla) sisältää velvollisuuksia ja vastuuta sekä se on oikeutena asetettavissa muodollisuuksien, ehtojen, rajoitusten ja rangaistusten alaiseksi, joista on laissa säädetty. Näiden tulee olla myös välttämättömiä kansallisen ja yleisen turvallisuuden sekä alueellisen koskemattomuuden vuoksi, epäjärjestyksen tai rikollisuuden estämiseksi, moraalien tai terveyden suojaamiseksi, luottamuksellisten tietojen paljastumisen estämiseksi, muiden henkilöiden maineen tai oikeuksien turvaamiseksi, tai tuomioistuinten puolueettoman toiminnan ja arvovallan varmistamiseksi<sup>119</sup>. Kokoontumis- ja yhdistymisvapautta koskevan EIS 11 (1) artiklan mukaan, jokaisella on oikeus kokoontumis- ja yhdistymisvapauteen rauhanomaisesti. Artiklan 11 (2) kohta käsittelee näihin oikeuksiin liittyviä rajoituksia. Rajoituksia näille oikeuksille saa asettaa ainoastaan, jos niistä on säädetty laissa tai ne ovat välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa sekä kansallisen että yleisen turvallisuuden vuoksi, rikollisuuden tai epäjärjestyksen estämiseksi, moraalien tai terveyden suojaamiseksi, tai muiden yksilöiden vapauksien tai oikeuksien turvaamiseksi<sup>120</sup>. Vaikka sananvapautta ja kokoontumisvapautta turvaavat perustuslaki ja Euroopan ihmisoikeussopimus, eivät ne siitä huolimatta ole suojattuja ehdottomilta rajoituksilta<sup>121</sup>.

Sananvapaudesta ja kokoontumisvapaudesta säädetään Suomen perustuslain ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen lisäksi myös YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen 19 ja 20 artikloissa ja EU:n perusoikeuskirjan 11 ja 12 artikloissa sekä KP-sopimuksen (SopS 8/1976) artikloissa 19 ja 21<sup>122</sup>.

---

<sup>118</sup> Ojanen & Scheinin, 2011, s. 171

<sup>119</sup> Manninen, 2011, s. 459–460

<sup>120</sup> Tuori, 2011, s. 497

<sup>121</sup> Barendt, 2005, s. 268

<sup>122</sup> Fallenius, 2023, s. 14

Seuraavaksi esitellään muutama Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa (EIT) ratkaistu tapaus koskien poliisin menettelyn seurauksena rikottua EIS 11 artiklan kokoontumisvapautta.

**Oya Ataman v. Turkki (5.12.2006):** Tapauksessa käsiteltiin kokoontumisvapauden (EIS 11 artikla) loukkauksen arviointia tilanteessa, jossa poliisi oli hajottanut mielenosoituksen pippurisumutetta käyttäen. Tapauksessa oli kysymys siitä, että Istanbulin ihmisoikeusyhdistyksen presidentti oli organisoinut mielenosoituksen järjestettäväksi Istanbulin Sultanahmet -aukiolla 22. huhtikuuta 2000. Poliisi oli pyytänyt aukiolle kokoontunutta noin 40–50 hengen ryhmää hajaantumaan, ja kertonut mielenosoituksen olevan laiton, koska siitä ei ollut etukäteen ilmoitettu, ja koska se aiheutti häiriötä yleiselle järjestykselle kiireiseen aikaan päivästä. Mielenosoittajat kieltäytyivät noudattamasta poliisin määräyksiä ja jatkoivat mielenosoitusta. Poliisi hajotti ryhmän käyttäen kyynelkaasua eli pippurisumutetta. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoi tapauksessa, että mielenosoitus ei ollut muodostanut vaaraa yleiselle järjestykselle, lukuun ottamatta mahdollista häiriötä liikenteelle. Mielenosoitus päättyi vain puolen tunnin sisään sen alkamisesta poliisin hajottaessa mielenosoituksen. Merkittävästi EIT kiinnitti ratkaisussa huomiota poliisien kärsimättömyyteen mielenosoituksen lopettamisen yhteydessä. Poliisin menettely oli ollut suhteetonta, ja lisäksi se ei myöskään ollut välttämätöntä mahdollisten häiriöiden estämiseksi. EIT katsoi, että EIS 11 artiklaa koskevaa kokoontumis- ja yhdistymisvapautta oli rikottu.<sup>123</sup>

**Nurettin Aldemir ym. v. Turkki (18.12.2007):** Tapauksessa käsiteltiin sitä, oliko poliisi suhteetonta voimaa käyttäen hajottanut ilman vaadittua etukäteisilmoitusta järjestetyn mielenosoituksen luvattomalla paikalla. Mielenosoituspaikkana toimi Ankaran keskustan aukio, jossa ei saanut järjestää kokouksia tai mielenosoituksia kaupungin järjestyssääntöjen mukaan. Kokouksia järjestettiin kaksi kertaa kesäkuussa 2001, ja

---

<sup>123</sup> EIT tapaus Oya Ataman v. Turkki (5.12.2006)

poliisi oli kummallakin kerralla varoittanut mielenosoittajia, että heidän toimintansa on lainvastaista ja että heidän tulee hajaantua. Mielenosoittajat tukkivat pääkadun Atatürk Avenuen ja pyrkivät marssimaan kohti pääministerin virastoa. Poliisi puuttui asiaan ja hajotti joukon käyttäen voimakeinoina patukoita, keppejä ja kyynelkaasua. EIT:n mukaan tapauksessa ei ollut tarpeeksi näyttöä siitä, että ryhmän kokoontuminen olisi aiheutunut vakavaa vaaraa yleiselle järjestykselle. EIT totesi kuitenkin, että ryhmän kokoontumisesta olisi todennäköisesti aiheutunut häiriötä erityisen vilkkaalle Ankaran keskustan aukiolle. Viranomaiset puuttuivat kuitenkin asiaan nopeasti käyttäen huomattavaa määrää voimaa joukon hajottamiseen, minkä seurauksena tilanteeseen syntyi lisää jännitteitä ja yhteenottoja. EIT katsoi tapauksessa, että poliisin voimakas väliintulo oli ollut suhteetonta tilanteeseen nähden, eikä poliisin toimintaa voitu pitää välttämättömänä EIS artiklan 11 toisen kappaleen mukaisen epäjärjestyksen estämiseksi. EIS 11 artiklaa koskevaa kokoontumis- ja yhdistymisvapautta oli rikottu.<sup>124</sup>

### 3.1.2 Mielenosoitus kokoontumislain mukaan

Hallituksen esityksessä (145/1998) kokoontumislainsäädännön perustelujen mukaan kokoontumislain pääasiallisena tavoitteena on turvata perustuslaissa säädetyn kokoontumisvapauden käyttäminen sekä luoda sellaiset edellytykset, että kokoontumisvapautta voidaan mahdollisimman hyvin toteuttaa käytännössä. Lain tarkoituksena ei ole ainoastaan asettaa rajoja julkisen vallan puuttumiselle kokoontumisvapauden käyttöön, vaan pyrkiä ensisijaisesti turvaamaan kokoontumisvapauden todellista toteutumista<sup>125</sup>. Hallituksen esityksessä kuvaillaan yleisillä kokouksilla tarkoitettavan mielenosoituksia sekä muita kokoontumisvapauden käyttämisen mahdollistavaksi järjestettyjä yleisölle avoimia tilaisuuksia<sup>126</sup>. Tämä kuvaus on melkein vastaava nykyisessä kokoontumislainsäädännössä (KokL 530/1999), jonka 2 §:ssä säädetään lain soveltamisalasta ja määritellään *yleinen kokous* käsite. Nykyisessä

---

<sup>124</sup> EIT tapaus Nurettin Aldemir ym. v. Turkki (18.12.2007)

<sup>125</sup> Pohjolainen & Majuri, 2000, s. 89

<sup>126</sup> HE 145/1998 vp, s. 13

kokoontumislaissa on kuitenkin täsmennetty yleisten kokousten määritelmää siltä osin, että yleiset kokoukset ovat myös tilaisuuksia, joihin myös muut kuin vain kutsutut henkilöt saavat osallistua, ja jota he voivat seurata (KokL 2 §).

Ehdotuksessa kokoontumislaiksi työryhmä (1995) tuo esiin yleiset periaatteet tilaisuuden järjestämisestä. Nämä periaatteet ovat tilaisuuden rauhanomainen järjestäminen, osanottajien sekä sivullisten turvallisuudesta huolehtiminen ja heidän oikeuksiensa loukkaamattomuus sekä ympäristöstä huolehtiminen siltä osin, ettei ympäristöön aiheudu kokoontumisesta huomattavaa haittaa. Viimeisenä periaatteena on, että järjestettävässä tilaisuudessa ei saa syrjiä ketään ilman hyväksyttävää syytä<sup>127</sup>. Nämä samat periaatteet ovat sisällytettyinä myös nykyisen kokoontumislain kolmannessa pykälässä (KokL 3 §). Kokoontumislain 7 §:ssä säädetään kokouksen järjestäjää koskevasta ilmoitusvelvollisuudesta. Yleisen kokouksen järjestäjän on tämän pykälän mukaan tehtävä ulkona yleisellä paikalla järjestettävästä kokouksesta 24 tuntia ennen kokouksen alkamista kirjallisessa tai suullisessa muodossa oleva ilmoitus kokouspaikan poliisille. Myös myöhemmin tehtyä ilmoitusta kokouksesta voidaan pitää pätevänä, sellaisessa tilanteessa, jossa kokouksen järjestämisestä ei aiheudu liiallista haittaa yleiselle järjestykselle<sup>128</sup>. Tämä säädöksen kohta takaa mahdollisuuden spontaanien mielenosoitusten järjestämiselle. Ilmoitusvelvollisuuden tarkoituksena on mahdollistaa järjestäjän ja poliisin välinen yhteistyö, sekä turvata poliisille edellytykset huolehtia kokouksen sujuvasta kulusta<sup>129</sup>.

Julkisella vallalla on kokoontumislain (KokL 4 §) mukaan turvaamis- ja edistämismääräykset, jolla tarkoitetaan, että heidän tehtäviinsä kuuluu edistää kokoontumisvapauden käyttämistä turvaamalla jokaiselle oikeus kokoontua ilman ulkoisia häiriötekijöitä sekä luomalla edellytykset kokouksen järjestämiselle. Tämä säännös kytkeytyy myös perustuslain 22 §:ään, joka koskee julkisen vallan velvollisuutta

---

<sup>127</sup> Oikeusministeriö, 1995, s. 47–49

<sup>128</sup> Pohjolainen & Majuri, 2000, s. 137

<sup>129</sup> Pohjolainen & Majuri, 2000, s. 137

turvata perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen<sup>130</sup>. Kokoontumislain 19 §:ssä säädetään vielä tarkemmin juuri poliisin tehtävistä kokoontumislain mukaan. Poliisin ensisijainen tehtävä on turvata kokoontumisvapauden käyttämistä. Poliisin tehtäviin lukeutuu myös valvoa, että tilaisuuden järjestäjä ja puheenjohtaja täyttävät kokoontumislain mukaiset velvollisuutensa. Tämän tutkielman kannalta merkityksellisin poliisin tehtävä on kuitenkin kokoontumislain 19 §:ssä säädetty velvollisuus ryhtyä tarvittaessa toimenpiteisiin, jotka ylläpitävät järjestystä ja turvallisuutta yleisissä kokouksissa ja yleisötilaisuuksissa. Poliisin toiminta onkin hyvin keskeisessä asemassa kokoontumisvapauden tosiasiallisen toteutumisen kannalta ja tämän vuoksi on perusteltua, että kokoontumislaissa säädetään erikseen myös poliisin toiminnan lähtökohdista<sup>131</sup>.

Poliisin toimenpiteiden valinta mielenosoituksissa vaatii erityistä harkintaa, kun vaakakuppiin asettuu kokoontumislain 4 §:ssä säädetty turvaamisvelvollisuus ja perustuslain 22 §:ssä säädetty perus- ja ihmisoikeuksien turvaamisvelvollisuus sekä samanaikaisesti tehtävä voimankäytön puolustettavuuden ja välttämättömyyden arviointi. Tässä harkinnassa suhteellisuusperiaate on hyvin merkittävässä asemassa. Bouchtin (2020) mukaan poliisin turvaamisvelvoitteen ja yksilöiden oikeuksiin puuttumisen välillä vallitsee selkeä jännitekenttä. Turvaamisvelvoitteella tarkoitetaan PL 22 §:ssä säädettyä julkisen vallan, tässä yhteydessä poliisin, tehtävää turvata perusoikeuksien ja -vapauksien sekä ihmisoikeuksien toteutuminen. Ja yksilön oikeuksiin puuttumisella tarkoitetaan, että poliisilla on tietyissä tilanteissa, oikeus puuttua yksilön suojattuun oikeuspiiriin. Tämä jännite on seurausta siitä, että poliisin toimivalta voimakeinojen käyttämiseen loukkaa yksilöiden oikeuksia ja vapauksia, joita poliisin tulisi samanaikaisesti turvata. Tästä jännitteestä johtuvat myös tarpeellisuuden ja suhteellisuuden vaatimukset poliisin voimakeinojen käytössä<sup>132</sup>.

---

<sup>130</sup> Pohjolainen & Majuri, 2000, s. 130

<sup>131</sup> Pohjolainen & Majuri, 2000, s. 216; ks. PeVM 13/1998 s.4 kokoontumislain tulkinnaassa huomioon otettavia näkökohtia

<sup>132</sup> Boucht, 2020, s. 19

### 3.2 Perus- ja ihmisoikeuksiin puuttuminen

Poliisin puuttuessa yleisen kokouksen kulkuun tulee käytettävien toimenpiteiden harkinnassa ottaa huomioon, että kysymys on kokoontumisvapauden ydinalueesta ja kokoontumislain mukaan poliisin tehtäviin kuuluu turvata kokoontumisvapauden käyttäminen<sup>133</sup>. Poliisin voimankäytöllä mielenosoituksissa puututaan sananvapauden ja kokoontumisvapauden lisäksi perustuslain 7 §:ssä turvattuun oikeuteen elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen. Loman (1997) tuo ilmi, että kansalaisille on lainsäädännöllä turvattu sellainen henkilökohtaisen koskemattomuuden suoja, johon poliisi ei saa muissa kuin lailla tarkoin määritellyissä tapauksissa puuttua voimakeinoja käyttäen. Tämän säännöksen avulla suojataan yksilön oikeusasemaa ja vapauspiiriä sekä vastaavasti myös rajoitetaan poliisin voimankäyttöoikeutta<sup>134</sup>. Poliisin voimankäyttöön tuo erityisen perusoikeuslottuvuuden se, että poliisin puuttuminen yksilön koskemattomuuteen voi pahimmillaan johtaa jopa kohdehenkilön kuolemaan<sup>135</sup>. Mielenosoituksissa ilmeneviin poliisin voimankäyttöön ja perusoikeuksiin puuttumiseen palataan tarkemmin käytännön tasolla seuraavassa pääluvussa.

Osa perusoikeuksista voidaan pitää tosiasiallisesti *ehdottomina* oikeuksina, millä tarkoitetaan sitä, että ne on muotoiltu täsmällisiksi ja ehdottomiksi kielloiksi perustuslakiin<sup>136</sup>. Osa perusoikeussäännöksistä taas on kirjoitettu lakiin turvattaviksi oikeuden muodossa ilman rajoituslauseketta tai nimenomaista lakivarausta<sup>137</sup>. Tällaisista perusoikeuksista Saraviita (2005) puhuu *näennäisesti ehdottomina* perusoikeuksina. Perustuslakivaliokunnan mukaan kysymys näiden näennäisesti ehdottomien perusoikeuksien rajoittamisesta ratkaistaan yleisten perusoikeuksia koskevien oppien mukaisesti<sup>138</sup>. Viljanen (2001) ilmaisee, että perusoikeuden rajoittamisella tarkoitetaan

---

<sup>133</sup> EOAK/3994/2021, s. 14

<sup>134</sup> Loman, 1997, s. 85

<sup>135</sup> Boucht, 2020, s. 20

<sup>136</sup> Saraviita, 2005, s. 210

<sup>137</sup> PeVM 25/1994 vp., s. 4

<sup>138</sup> PeVM 25/1994 vp., s. 4

perusoikeussäännösten piirissä olevan oikeuden tai vapauden kaventamista, tai julkisen vallan puuttumista toimenpitein yksilön perusoikeuksilla suojattuun oikeusasemaan. Kun perustuslain edellyttämän menettelyn ja salliman tavan mukaan yksilön perusoikeuksia on rajoitettu, ei yksilö voi käyttää täysimääräisesti perusoikeuttaan<sup>139</sup>. Terenius (2013) tuo esille, että tyypillisimmin perusoikeuksia rajoitetaan kuitenkin toisten yksilöiden perusoikeuksien toteuttamiseksi. Hän kuvaileekin, että perustuslain perusoikeusluetteloon voidaan nähdä sisältyvän ajatus siitä, että yhden ihmisen perusoikeuden täysimääräinen toteuttaminen vaatii usein toisen tai toisten perusoikeuksien loukkaamista. Toisin sanoen tällä tarkoitetaan sitä, että myös yksilön vapaudella on tietyt rajansa, eivätkä ne lähtökohtaisesti saisi rajoittaa muiden yksilöiden vapautta<sup>140</sup>.

### 3.2.1 Perusoikeuksien rajoitusedellytykset

Boucht (2020) kuvailee, että perusoikeuksien näkökulmasta katsottuna poliisin tehtävien toteutuminen tarkoittaa sitä, että yhteiskunnan jäsenten turvallisuus on taattu. Tätä voidaan pitää samanaikaisesti perusteena yksilön perusoikeuksien ja -vapauksien rajoittamiselle, edellyttäen tietysti sen, että perusoikeuksien rajoittamista koskevat vaatimukset täyttyvät<sup>141</sup>. Merkittävässä asemassa puhuttaessa perusoikeuksien rajoitusten sallittavuuden arvioinnista on eduskunnan perustuslakivaliokunnan perusoikeusuudistusta koskevasta mietinnöstä löytyvä yleisten rajoitusperusteiden luettelo (PeVM 25/1994)<sup>142</sup>. Perusoikeusjärjestelmän kokonaisuudesta ja oikeuksien luonteesta on mahdollista johtaa joitakin yleisiä perusoikeuksien rajoittamista koskevia vaatimuksia<sup>143</sup>. Viljanen (2001) tiivistää nämä perustuslakivaliokunnan esittämät vaatimukset seuraavalla tapaa:

---

<sup>139</sup> Viljanen, 2001, s. 14

<sup>140</sup> Terenius, 2013, s. 87

<sup>141</sup> Boucht, 2020, s. 19

<sup>142</sup> Viljanen, 2001, s. 37

<sup>143</sup> PeVM 25/1994, s. 5

1. *Lailla säätämisen vaatimus*: Rajoitusten tulee perustua eduskuntalakiin.
2. *Täsmällisyys- ja tarkkarajaisuusvaatimus*: Rajoitusten on oltava tarkkarajaisia ja riittävän täsmällisesti määriteltyjä.
3. *Rajoitusperusteen hyväksyttävyysovaatimus*: Rajoitusperusteiden tulee olla perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttäviä, painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatimia.
4. *Ydinalueen koskemattomuuden vaatimus*: Tavallisella lailla ei voida säätää perusoikeuden ytimeen ulottuvaa rajoitusta.
5. *Suhteellisuusvaatimus*: Rajoitusten tulee olla välttämättömiä tavoitteen saavuttamiseksi sekä laajuudeltaan oikeassa suhteessa perusoikeuksien suojaamaan oikeushyvään ja rajoituksen taustalla olevan yhteiskunnallisen intressin painoarvoon.
6. *Oikeusturvavaatimus*: Perusoikeutta rajoitettaessa on huolehdittava riittävistä oikeusturvajärjestelyistä.
7. *Ihmisoikeusvelvoitteiden noudattamisen vaatimus*: Rajoitukset eivät saa olla ristiriidassa Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa. (s. 37–38)

Viljanen (2001) tuo kuitenkin ilmi, ettei perustuslakivaliokunnan listaama luettelo edellä mainituista rajoitusedellytyksistä ole tyhjentävä, vaan ainoastaan esimerkkejä niistä. Tästä on pääteltävissä, että myös muut seikat saattavat vaikuttaa oikeuksien rajoittamisen sallittavuuteen. Luettelossa on kuitenkin koottuna kaikista keskeisimmät rajoitusten sallittavuuden arviointiin vaikuttavat seikat<sup>144</sup>.

Viljanen (2001) kuvailee, että useat yksittäiset perusoikeussäännökset sisältävät lausekkeen, joka nimenomaan edellyttää perusoikeuden rajoittamisen tai sen käyttämisen sääntelyn tapahtuvan lakiin perustuen tai lain nojalla. Tällaista lauseketta kutsutaan *lakivaraukseksi*<sup>145</sup>. Esimerkiksi kokoontumis- ja yhdistymisvapaus (PL 13 §) sisältää sääntelyvarauksen, jonka mukaan näiden vapauksien käyttämisestä tarkempia säännöksiä annetaan lailla<sup>146</sup>. Perustuslakivaliokunnan mietinnössä (25/1994) yksilöidyksi (kvalifioiduksi) lakivarauksiksi kutsutaan sellaisia eräisiin perusoikeussäännöksiin sisällytettyjä rajoituslausekkeita, joissa annetaan lainsäätäjälle valtuus perusoikeuden rajoittamiseen. Nämä lakivaraukset sisältävät myös lainsäätäjän

---

<sup>144</sup> Viljanen, 2001, s. 38

<sup>145</sup> Viljanen, 2001, s. 27

<sup>146</sup> Ojanen, 2009, s. 37

harkintavaltaa rajoittavia lisäkriteerejä. Kvalifioiduissa lakivarauksissa rajoitusvaltuus on kytketty tiettyihin edellytyksiin ja tarkoitukseen<sup>147</sup>. Kvalifioidut lakivaraukset vastaavat rakenteeltaan Euroopan ihmisoikeussopimuksen rajoituslausekkeita, jotka sisältyvät muun muassa sananvapauten (10 artikla) ja kokoontumis- ja yhdistymisvapauten (11 artikla)<sup>148</sup>. Kvalifioidun lakivarauksen tarkoituksena on määrittää lainsäätäjän rajoitusmahdollisuudet mahdollisimman tiukasti ja täsmällisesti sillä tavoin, että perusoikeudelle ei anneta perustuslain tekstissä sen avoimempaa rajoitusvaltuutta kuin on välttämätöntä<sup>149</sup>.

Hyvänä esimerkkinä poliisin voimankäyttöön merkittävästi vaikuttavana kvalifioituna lakivarauksena voidaan pitää PL 7 §:n 3 momentin kohtaa, jossa *kielletään*, puuttuminen henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ja vapauden riistämiseen, nimenomaan *mielivaltaisesti ja ilman laissa sille säädettyä perustetta*<sup>150</sup>. Tässä säännöksessä määritetään täsmällisesti, millä perustein poliisi voi toimenpiteillään puuttua yksilön henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Sillä poliisin puuttuminen tilanteeseen voimankäytöllä, merkitsee tavallisesti myös puuttumista yksilön koskemattomuuteen<sup>151</sup>. Kvalifioidut lakivaraukset asettavat lainsäätäjälle ahtaammat puitteet perusoikeuksien rajoittamiseen kuin, mitä niillä olisi ollut ilman perusoikeussäännökseen kirjattua lakivarausta<sup>152</sup>.

### 3.2.1.1 Suhteellisuusvaatimus

Tässä tutkielmassa en tulla käsittelemään kaikkia perusoikeuksien rajoitusperusteita tämän tarkemmin, lukuun ottamatta suhteellisuusvaatimusta, johon tullaan seuraavaksi

---

<sup>147</sup> PeVM 25/1994, s. 5

<sup>148</sup> Viljanen, 2001, s. 32

<sup>149</sup> PeVM 25/1994, s. 5

<sup>150</sup> Viljanen, 2001, s. 32–33

<sup>151</sup> Boucht, 2020, s.20

<sup>152</sup> Viljanen, 2001, s. 33

syventymään yksityiskohtaisemmin. Perustuslakivaliokunta (PeVM 25/1994) kuvailee suhteellisuusvaatimusta perusoikeusien rajoitusvaatimuksena seuraavalla tavalla:

Rajoitusten on oltava suhteellisuusvaatimuksen mukaisia. Rajoitusten tulee olla välttämättömiä hyväksyttävän tarkoituksen saavuttamiseksi. Jonkin perusoikeuden rajoitus on sallittu ainoastaan, jos tavoite ei ole saavutettavissa perusoikeuteen vähemmän puuttuvin keinoin. Rajoitus ei saa mennä pidemmälle kuin on perusteltua ottaen huomioon rajoituksen taustalla olevan yhteiskunnallisen intressin painavuus suhteessa rajoitettavaan oikeushyvään. (s.5)

Hallituksen esityksestä perustuslain perusoikeussäännösten muuttamiseksi (309/1993) suhteellisuusvaatimus käy välillisesti ilmi, mutta ei kuitenkaan yhtä selkeällä tavalla kuin se on perustuslakivaliokunnan mietinnössä ilmaistu. Hallituksen esityksessä (HE 309/1993) rajoittamista kuvataan seuraavasti: ”Lähtökohtana on, että kaikissa tapauksissa ainakin syvälle käyvät, poikkeukselliset tai summaariset rajoitukset merkitsisivät sellaista puuttumista perusoikeuteen, että ne eivät olisi toteutettavissa tavallisella lailla.” (s. 30)

Suhteellisuusvaatimuksella on merkittävä asema myös muussa Suomen oikeusjärjestyksessä, sillä se on yksi hallinto-oikeuden yleisistä periaatteista sekä yksi jo aiemmin käsitellyistä poliisilaissa (872/2011) säädetyistä poliisin toiminnan yleisistä periaatteista<sup>153</sup>. Viljanen (2001) tuo esiin, että suhteellisuusvaatimus sisältää kolme osavaatimusta, joita ovat *soveltuvuusvaatimus*, *välttämättömyysvaatimus* ja *suhteellisuusvaatimus suppeassa merkityksessä*. Soveltuvuusvaatimuksella tarkoitetaan, että perusoikeutta rajoittavan sääntelyn on oltava tarkoitukseensa soveltuva, eli toisin sanoen sääntelyn tulee olla sellainen, minkä avulla toivottu tavoite on saavutettavissa ja jota voidaan pitää hyväksyttävänä rajoitusperusteena. Välttämättömyysvaatimuksella tarkoitetaan, että rajoittavan sääntelyn tulee olla välttämätön, minkä edellytyksenä onkin, ettei todellisuudessa ole muuta yhtä tehokasta keinoa perusoikeuden rajoittamiseen. Suhteellisuusvaatimus suppeassa merkityksessä kuvastaa sitä, ettei perusoikeutta rajoittava sääntely saa liiallisesti rajoittaa yksilön perusoikeutta. Niin kuin

---

<sup>153</sup> Viljanen, 2001, s. 207–208

suhteellisuusperiaatteestakin on tuttua, niin rajoituksen tulee olla oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään ja perusoikeuteen, jota rajoitetaan<sup>154</sup>. Yksinkertaisuudessaan suhteellisuusvaatimuksen täyttymisen arviointi perustuu punnintaan perusoikeuden takaamien intressien ja perusoikeuden rajoittamisen perustana olevien intressien välillä<sup>155</sup>. Suhteellisuusvaatimuksen soveltamista perusoikeuden rajoitusedellytyksenä hyödynnetään muun muassa korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2025:79 seuraavasti:

KKO 2025:79 tapauksessa on ollut kyse vastaajien osallistumisesta mielenosoitukseen, jonka yhteydessä he ovat ajoradalla istumalla sulkeneet tieliikenteen. Mielenosoitus oli jatkunut useita tunteja ja laajentunut estämään liikennettä useisiin eri ilmansuuntiin. Tässä vaiheessa poliisi antoi mielenosoittajille (vastaajille) käskyn siirtyä kyseiseltä paikalta pois, mutta vastaajat olivat jättäneet poliisin käskyn noudattamatta. Käskyn noudattamatta jättämisen seurauksena poliisi otti kiinni vastaajat 8–9 tunnin ajaksi. Vastaajien syyksi luettiin poliisia vastaan niskoittelu, mutta käräjäoikeus sekä hovioikeus jättivät vastaajat rangaistukseen tuomitsematta. Korkein oikeus teki kuitenkin asiassa kokoontumisvapauden rajoittamiseen liittyvää suhteellisuusarviointia. Korkein oikeus totesi, että mielenosoituksesta liikenteelle aiheutuneen *merkittävän haitan torjumisen* voidaan nähdä muodostavan *hyväksyttävän syy*n kokoontumisvapauden rajoittamiselle. Poliisin menettelyllä on ollut *epäjärjestyksen estämiseen ja muiden henkilöiden oikeuksien turvaamiseen* liittyvä päämäärä. Poliisi oli useiden tuntien ajan turvannut mielenosoitusta ja siten myös kokoontumisvapauden käyttämistä, ennen kuin se puuttui mielenosoitukseen mielenosoittajien laajentaessa liikenteen estämisen useisiin eri ilmansuuntiin kaupungin keskustassa, ja sen seurauksena aiheutettua häiriötä myös muiden ihmisten liikkumiseen vakavalla tavalla. Korkein oikeus katsoi, ettei vastaajien tuomitsemista sakkorangaistukseen voida pitää *suhteettomana* rajoituksena Euroopan ihmisoikeussopimuksessa turvattujen kokoontumisvapauden tai sananvapauden eikä myöskään kansallisen perustuslain säännöksiä käyttämiselle. Tässä harkinnassa oli huomioitu sekä *poliisin turvaamistoimi* sekä *vastaajien vapaudenmenetykset*. Korkein

---

<sup>154</sup> Viljanen, 2001, s. 212

<sup>155</sup> Viljanen, 2011, s. 157

oikeus tuomitsi kunkin vastaajan 10 päiväsakkoon sekä suorittamaan rikosuhrimaksua 40 euroa valtiolle.<sup>156</sup>

Poliisin voimankäyttöön suhteellisuusvaatimus perusoikeuksien rajoitusedellytyksenä kytkeytyy siltä osin, että myös poliisiin voimankäytössä intressien välinen punninta on keskeisessä asemassa. Rikander (2019) kuvailee, että poliisin voimankäyttöön liittyvässä intressivertailussa on kyse valitun voimakeinon ankaruuden ja siitä koituvien seurausten välisestä punninnasta. Puolustettavuusvaatimus eli suhteellisuusperiaate voidaankin nähdä poliisin voimankäytössä perusoikeuksien rajoitusedellytysten testinä, joka tehdään vasta konkreettisisessa voimakeinojen käyttötilanteessa. Suhteellisuusvaatimuksen ja suhteellisuusperiaatteen asianmukaisen soveltamisen poliisin voimankäytössä turvaa se, että ryhdyttäessä vähäisiin toimiin, on myös voimakeinojen oltava vähäisiä ja oikein suhteutettuja<sup>157</sup>.

Loman (1997) tuo kuitenkin ilmi, että käytännön tasolla poliisin toimiessa kentällä, poliisi tekee itse voimankäyttötilanteiden ratkaisut, eikä lähde tilanteessa miettimään yksittäisen voimakeinon oikeudellista suhdetta perusoikeuksiin. Eli poliisin konkreettiset toimenpiteet voimankäyttötilanteissa tehdään muihin näkökulmiin perustuen. Yleisenä mielipiteenä Loman (1997) kuvailee olevan se, että poliisilta halutaan ja odotetaan tehokasta toimintaa järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi, sekä ennen kaikkea tuloksia rikoksien selvittämiseksi. Tämän takia poliisin päivittäisessä kenttätöyssä ensisijainen tavoite onkin poliisitehtävän menestyksellinen suorittaminen<sup>158</sup>. Näiden syiden vuoksi poliisin kenttätöyssä käyttämät tarpeettoman ankarat voimakeinot herättävätkin usein paljon kritiikkiä perusoikeuksien näkökulmasta katsottuna<sup>159</sup>.

---

<sup>156</sup> KKO:2025:79

<sup>157</sup> Rikander, 2019, s. 44

<sup>158</sup> Loman, 1997, s. 87

<sup>159</sup> Loman, 1997, s. 86

## 4 OC-sumute poliisin voimakeinona mielenosoituksissa

### 4.1 OC-sumute voimankäyttövälineenä

Poliisilla on mahdollisuus virkatehtävää hoitaessaan käyttää kaasusumuttimia väkivalta- ja vastarintatilanteissa, mikäli lievemmistä voimakeinoista ei ole tilanteessa ollut apua<sup>160</sup>. Valtioneuvoston asetuksessa (927/2016) poliisista annetun valtioneuvoston asetuksen 10 §:n muuttamisesta tuodaan ilmi, että poliisilain (872/2011) 2 luvun 17 §:n 1 momentin mukaisesti poliisin käyttäessä henkilöön kohdistuvia voimakeinoja, poliisi saa käyttää ainoastaan 2 momentissa mainittuja voimankäyttövälineitä, jotka ovat Poliisihallituksen hyväksymiä ja joiden käytöstä poliisi on saanut koulutuksen. Valtioneuvoston asetuksen poliisista (1080/2013) 10 §:n 2 momentin mukaan näitä poliisin sallittuja voimankäyttövälineitä ovat seuraavat:

- 1) henkilökohtaisena virka-aseena käytettävät lippaallisella tai itselataavalla kertatulella toimivat pistoolit ja revolverit niihin soveltuvine patruunoineen;
- 2) poliisitoimintaa tukevina ampuma-aseina haulikko, konepistooli, kivääri ja ampuma-aselain (1/1998) 6 §:n 2 momentin 12 kohdassa tarkoitettu muu ampuma-ase sekä kaasun tai muun lamaannuttavan aineen levittämiseen tarkoitettu ampuma-ase niihin soveltuvine patruunoineen;
- 3) muut ominaisuuksiltaan ja asianmukaisesti käytettyinä vaikutuksiltaan ampuma-asetta lievemmät voimankäyttövälineet.

Poliisin voimankäytön muotoja ovat fyysinen voimankäyttö, teleskooppipatukka (TPK/patukka), OC-heite, sumute tai kaasu, etälamautin, paineilmatoiminen projektilaukaisin (FN 303), poliisikoira, kyynelkaasu (CS-kaasu) ja ampuma-aseet<sup>161</sup>. Voimankäyttövälineet on lueteltu tässä kyseisessä järjestyksessä lievimmästä voimakeinosta ankarimpaan<sup>162</sup>. Saarela (2024) ilmaisee, että nämä poliisin voimakeinojen käytön muodot määritellään varsinaisesti Poliisihallituksen ohjeistuksessa poliisin operatiivisen kenttätoiminnan perusteista (POL-2017-13344), mutta tässä tutkielmassa ei ole tätä ohjeistusta käytetty, koska se ei ole julkinen.

---

<sup>160</sup> Loman, 1997, s. 121

<sup>161</sup> Rikander, 2016, s.17; Saarela, 2024, s. 6

<sup>162</sup> Saarela, 2024, s. 6

Voimankäyttövälineet luokitellaan usein joko vaarallisiksi tai vähemmän vaarallisiksi, ja tämä luokittelu saa perusteensa siitä, kuinka puuttuvia voimakeinot ovat tai voivat olla suhteessa niiden kohteena olevaan henkilöön<sup>163</sup>. Vain ampuma-aseet luokitellaan nykyisin vaarallisiksi voimankäytön välineiksi ja muut voimankäyttövälineet vähemmän vaarallisiksi eli V3-välineiksi<sup>164</sup>.

Ampuma-aselain (1/1998) 1:1 §:ssä säädetään lain soveltamisalasta ja ilmaistaan, että se, mitä laissa säädetään ampuma-aseista, koskee myös kaasusumuttimia. Laki ampuma-aselain muuttamisesta (764/2015) 1 §:ssä ilmaistaan, että kaasusumuttimiin ei kuitenkaan sovelleta ampuma-aselain 2–10, 12, 15, 31–33, 35, 35 a, 36, 42–45, 45 a, 45 b, 45 d, 46–53, 53 a, 54, 55, 56–59, 59 a ja 60–63 §:ää, 66 §:n 1 momentin 1 ja 3 kohtaa, 67 b, 68, 70–72, 74–77, 80–82, 89, 90 ja 106 §:ää, 106 a §:n 2 ja 3 momenttia, 106 b, 110, 110 a–110 c, 112, 112 a ja 112 b §:ää. Ampuma-aselain 1:11 §:ssä määritellään kaasusumuttimella tarkoitettavan välinettä, jonka avulla on mahdollista levittää ilmaan kyynelkaasua tai vastaavaa lamaannuttavaa ainetta, joka on käyttötarkoitukseltaan ja vaikutukseltaan samanlainen kuin kyynelkaasu. Lain ampuma-aselain muuttamisesta (764/2015) 11 §:ssä säädetään, että Suomeen maahantuodun, siirretyn tai Suomessa myytävän kaasusumuttimen tulee sisällöltään olla sellainen, että sen käytöstä ei voi syntyä pysyviä vammoja käytön kohteelle.

Boucht (2020) kuvailee OC-sumuttimen olevan ponnekaasun voimalla suihkutettava nestemäisessä muodossa oleva kemiallinen aine, jota suihkutetaan ulospäin joko keskitetyn suihkun tai kartionmuotoisen sumun muodossa. OC-sumuttimen käyttötarkoituksena on ärsyttää sen kohteeksi joutuneen silmiä tai jopa tilapäisesti sokaista. OC-sumute saa silmissä aikaan tulehduksellisen vaikutuksen, jonka seurauksena silmät saattavat vuotaa, kipeytyä ja jopa tilapäisesti sokeutua. Reaktion

---

<sup>163</sup> Boucht, 2020, s. 36

<sup>164</sup> Boucht, 2020, s. 36; Saarela, 2024, s. 7

tarkoituksena on aiheuttaa toimenpiteen kohteeksi joutuneelle henkilölle toimintakyvyttömyyttä<sup>165</sup>.

Lyhenne OC perustuu substantiiviin *oleoresin capsicum*, jolla tarkoitetaan aktiivista substanssia capsaicin, joka kuuluu chilikasvin kanssa samaan *capsicum*-kasviryhmään<sup>166</sup>. Lehtonen (2020) ilmaisee, että OC-sumute saatetaan yleisemmin tuntea nimityksellä paprikasumute. Tämä perustuu siihen, että sumutteen neste on valmistettu paprikakasveista uutetusta aineesta. Poliisien keskuudessa ja yleiskielessä saatetaan puhua myös kaasusumuttimesta, jolla todellisuudessa siis tarkoitetaan juuri OC-sumutetta<sup>167</sup>. Boucht (2020) kuvailee, että OC-sumuttimia on kahdenlaisia, joista toinen on veteen ja toinen öljyyn perustava. Suomessa käytössä on öljyyn perustuva variantti, koska se ei jäädy Suomen kylmissä olosuhteissa<sup>168</sup>. Heinonen (2021) kertoo, että Suomessa poliisilla on yleisimmin käytössä kartiosumuttimet, joista tuleva OC-sumutepilvi on kartion muodossa. Näitä kartiosumuttimia poliisi käyttää lähietäisyydeltä kohteena olevaan henkilöön, varmistuakseen aineen pääsystä henkilön limakalvoihin. OC-sumutteen käyttö lähietäisyydeltä edesauttaa sitä, ettei tuuli pääse vaikuttamaan sumupilveen ja ettei sumupilvi leviä hallitsemattomasti sivullisiin henkilöihin<sup>169</sup>. OC-sumutteen ongelmana onkin sen kohdistaminen, koska esimerkiksi tuulisella säällä sumute voi pahimmillaan kohdistua poliisiin itseensä<sup>170</sup>. Huolimattomasti kohdistettuna tai säätilan vaikutuksesta OC-sumute saattaa levitä sivullisiin henkilöihin kohdehenkilön itsensä lisäksi, esimerkiksi mielenosituksissa. Kuitenkin poliisin käyttämien kartiosumuttimen erityisenä etuna on juuri sen osumatarkkuus sekä muoto, joka mahdollistaa sumuttamisen esimerkiksi myös käytäviin ja muihin tiloihin.<sup>171</sup> OC-sumutteen käyttö saa parhaan potentiaalinsa, kun se suunnataan osumaan kohdehenkilön kasvojen ja silmien alueelle<sup>172</sup>. OC-sumutteen täysi vaikutus syntyy vasta

---

<sup>165</sup> Boucht, 2020, s.37

<sup>166</sup> Boucht, 2020, s. 37

<sup>167</sup> Lehtonen, 2020, s. 7

<sup>168</sup> Boucht, 2020, s. 37

<sup>169</sup> Heinonen, 2021, s. 10

<sup>170</sup> Kyllönen, 2020, s. 197

<sup>171</sup> Boucht, 2020, s. 37–38

<sup>172</sup> Lehtonen, 2020, s. 7

noin 1–2 minuutin kuluttua sen käytöstä, joten tilanteessa, jossa kaivataan voimakeinolta välitöntä vaikutusta, kannattaa poliisin turvautua suuremman vahinkopotentiaalin sisältämään voimakeinoon<sup>173</sup>.

#### 4.1.1 OC-sumutteelle altistuneen ensiapu

Boucht (2020) kertoo, että OC-sumutteen käytön jälkeen poliisin on huolehdittava, tilanteen sallimissa rajoissa siitä, että kohdehenkilö puhdistettaisiin spraysta mahdollisimman nopeasti. Tämä puhdistaminen tapahtuu tavallisesti huuhtelemalla kohdehenkilöä vedellä, jonka vuoksi poliisipartiolla olisi tarkoituksenmukaista olla vettä mukana tehtävää suorittaessa<sup>174</sup>. Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomuksessa EOAK/3986/2019 käsitellään paprikasumutteesta (OC-sumutteesta) annettavaa ensiapua. Paprikasumute on oikeusasiamiehen saaman selvityksen mukaan rasvapohjainen, joka edellyttää, että sen pesemiseen tarvitaan veden lisäksi myös nestemäistä saippuaa<sup>175</sup>. Eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisu EOAK/1964/2023 käsittelee myös OC-sumuttamisesta annettavaa ensiapua. Kantelussa on kyse siitä, että kantelija arvosteli poliisin menettelyä voimankäytössä ja OC-sumutteen käytön jälkeistä ensiavun puutetta. Kantelija katsoi, että OC-sumutteelle altistamisen jälkeen, hänelle ei annettu tarvittavaa ensiapua poliisin toimesta. Ratkaisussa oikeusasiamies Jääskeläinen korostaa, että OC-sumutteen vaikutus voi kestää hyvin pitkiäkin aikoja, ellei sumutteen vaikuttavaa ainetta pestä iholta pois mahdollisimman nopeasti. OC-sumutteen vaikutukset sumutteelle altistuneelle henkilölle voivat olla hyvinkin kivuliaita ja epämiellyttäviä. Poliisin olisi ensisijaisen tärkeää huolehtia siitä, ettei sumutteen vaikutus ole pidempiaikainen kuin tehtävän suorittamisen kannalta on välttämätöntä sekä siitä, että kohdehenkilö saa mahdollisimman pian sumutteelle altistumisen jälkeen asianmukaista ensiapua<sup>176</sup>.

---

<sup>173</sup> Boucht, 2020, s. 38

<sup>174</sup> Boucht, 2020, s. 38

<sup>175</sup> EOAK/3986/2019, s. 2

<sup>176</sup> EOAK/1964/2023, s. 2

Oikeusasiamies Jääskeläinen mainitsee ratkaisussa EOAK/1964/2023, että käsitellessään OC-sumutteesta annettavaa ensiapua jo aiemmassa ratkaisussaan (EOAK/3986/2019), josta ilmenee, että poliisiammattikorkeakoulun antaman selvityksen mukaan ei ole olemassa poliisihallinnon ohjeistusta sumutteen käytön ensiavusta. Poliisiammattikorkeakoulun antaman selvityksen mukaan vastuu sumutteen käytön ja ensiavun ylläpitokoulutuksesta kuuluisi poliisiyksiköille ja yksiköiden omille voimankäytön kouluttajille. Poliisiammattikorkeakoulu odottaa yksiköiden noudattavan yleisiä voimankäytön koulutusta koskevia linjauksia, koulutusmalleja ja opetusmateriaaleja, jotka koulu on antanut ja Poliisihallitus hyväksynyt<sup>177</sup>. Lehtonen (2020) toteaaakin, että poliisiammattikorkeakoulussa pidetään kattava koulutus OC-sumutteelle altistuneelle annettavasta ensiavusta, mutta koulutuksen jälkeen useimmat poliisit jättävät näiden taitojen harjoittamisen. Hän ilmaisee myös, ettei OC-sumutteen ensiapua juuri huomioida poliisilaitosten omissakaan voimankäyttöharjoituksissa, joissa sumutteen käyttöä harjoitellaan kuitenkin paljon, mutta harjoitustilanteet päättyvät usein jo ennen ensiapuvaihetta<sup>178</sup>.

Lehtonen (2020) kertoo mallin siitä, miten poliisin tulisi pyrkiä toimimaan suorittaessaan OC-sumutteen käytön jälkeistä ensiapua. Ensimmäisenä poliisin tulisi ottaa kohdehenkilö kiinni, mutta välttää silti kohdehenkilön välitöntä läheisyyttä, ettei itse altistu vielä ilmassa leijailevalle sumutteelle. Tämän jälkeen varmistetaan, ettei OC-sumutteelle altistunut sivullisia, jotka tulisi altistuksen seurauksena myös saattaa ensiavun piiriin. Toisena kohdehenkilö tulisi siirtää raittiiseen ilmaan, jonka tarkoituksena on helpottaa ihon polttelevaa kipua. Kolmanneksi rauhoitellaan kohdehenkilöä ja kysellään taustakysymyksiä, kuten mahdollisista allergioista tai sairauksista, jotka voisivat aiheuttaa terveydentilan äkillisen heikkenemisen OC-sumutteelle altistumisen jälkeen. Neljänneksi kohdehenkilölle annetaan viileää vettä ja nestemäistä saippuaa, joiden tarkoituksena on poistaa sumutetta ja helpottaa polttavaa

---

<sup>177</sup> EOAK/1964/2023, s. 2; EOAK/3986/2019 s. 1–2

<sup>178</sup> Lehtonen, 2020, s. 9

tunnetta. Tämän jälkeen arvioidaan kohdehenkilön kuntoa, pystyykö henkilö hengittämään normaaliin tapaan ja turvallisesti sekä sitä, onko ambulanssille tarvetta. Viimeisessä vaiheessa kohdehenkilöä pidetään ensiavun jälkeisessä jatkuvassa tarkkailussa sen varalta, että kohdehenkilön vointi voi heikentyä vielä jonkin ajan kuluttua OC-sumutteelle altistumisesta<sup>179</sup>.

Kuten oikeusasiamiehen ratkaisuista kävi ilmi, poliiseilla ei ole olemassa OC-sumutteelle altistuneelle annettavasta ensiavusta poliisihallinnossa ohjeistusta, tämän vuoksi myöskään tässä tutkielmassa ei ole voitu tarkastella OC-sumutteen ensiapua koskevaa virallista ohjeistusta. Ratkaisussa EOAK/3986/2019 kantelijalle oli annettu ainoastaan vettä ensiavuksi paprikasumutteelle altistumisen jälkeen. Oikeusasiamies näki tarpeelliseksi, että kohdehenkilölle olisi tullut antaa poliisiammattikorkeakoulun ohjeistuksen mukaan veden lisäksi nestemäistä saippuaa kasvojen pesemiseen, paprikasumutteen rasvapohjaisuuden vuoksi. Oikeusasiamies aikoi saattaa tämän ymmärtämänsä käsityksen kyseisen poliisilaitoksen tietoon, sekä esittää Poliisihallitukselle harkittavaksi ohjeistuksen antamista paprikasumutteen käyttämisestä ja sen käytön jälkeisestä ensiavun antamisesta<sup>180</sup>. Poliisihallitus oli kuitenkin jälkeinpäin ilmoittanut, ettei se pitänyt tarkoituksenmukaisena laatia erillistä valtakunnallista ohjeistusta yksittäisen säännöksen vastaisen toiminnan perusteella. Oikeusasiamies Jääskeläinen toteaaakin neljä vuotta myöhemmin ratkaisussa (EOAK/1964/2023), että on jäänyt epäselväksi, millaisen koulutuksen ja ylläpitokoulutuksen kyseessä olevat poliisit ja vartijat ovat OC-sumutteen ensiavusta saaneet. Hän ilmaisee kuitenkin, että saamiensa selvitysten ja lausuntojen mukaan veden antamista pidetään yhä oikeana ja riittävänä ensiapuna OC-sumutteelle altistuneille, eivätkä Poliisihallituksen tekemät toimenpiteet asianmukaisen ensiavun varmistamiseksi ole olleet riittäviä. Oikeusasiamies Jääskeläinen katsoo aiemmin antamansa ratkaisun (EOAK/3986/2019) sekä tämän kantelun perusteella tarpeelliseksi saattaa kantelussa kyseessä olevalle poliisilaitoksen tietoon ohjeistuksen OC-sumutteelle altistuneelle henkilölle

---

<sup>179</sup> Lehtonen, 2020, s. 9–11

<sup>180</sup> EOAK/3986/2019

annettavasta ensiavusta, jonka mukaan myös nestemäisen saippua käytön tulisi olla veden lisäksi osana ensiapua. Lisäksi hän pyytää saattamaan tämän päätöksen myös kyseisen poliisilaitoksen henkilöstön tietoon, sekä hän tulee lähettämään päätöksen myös Poliisihallitukselle. Poliisihallitusta oikeusasiamies Jääskeläinen pyytää ilmoittamaan tiettyyn päivään mennessä, millaisiin toimenpiteisiin on ryhdytty sen varmistamiseksi, että kaikilla poliiseilla, jotka OC-sumutetta käyttävät, sekä poliisivankiloiden henkilökunnalla, on oikea tieto annettavasta ensiavusta sellaiselle henkilölle, joka on altistunut OC-sumutteelle<sup>181</sup>.

Lehtonen (2020) kertoo, että hänen opinnäytetyönsä ”Ensiavun antaminen OC-sumutuksen jälkeen” aihe valikoitui osittain sen mukaan, että hänen työharjoittelunsa aikana oli tullut ohjeistus koskien juuri OC-sumuttimen jälkeistä ensiapua. Lehtosen esimies oli suullisesti muistuttanut alaisiaan siitä, että OC-sumutuksen jälkeiseen ensiapuun kuuluu veden lisäksi myös nestemäisen saippuan antaminen kohdehenkilölle pesun yhteydessä. Ohjeistuksessa oli muistutettu myös siitä, että ensiavun yhteydessä tarjottavan veden tulee olla viileää juoksevaa vettä tai vaihtoehtoisesti veden ollessa ämpärissä, se tulee vaihtaa tarpeeksi usein. Ohjeistuksesta muistuttaminen oli perustunut juuri käsiteltyyn eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisuun (EOAK/3986/2019)<sup>182</sup>.

#### **4.2 Oikeuskäytäntöä OC-sumutteen käytön puolustettavuudesta ja suhteellisuusperiaatteen mukaisuudesta mielenosoituksessa**

Sinisalo (1973) kuvailee, että poliisilain 1:1 §:ssä säädetty poliisin tehtävä yleisen järjestyksen ja turvallisuuden turvaamisesta ja ylläpitämisestä tarkoittaa, että perusoikeuksia tulisi käyttää siten, että yleinen järjestys ja turvallisuus eivät vaarantuisi. Parhaana kuvaavana esimerkkinä tästä ovat mielenosoitukset, sekä poliisin

---

<sup>181</sup> EOAK/1964/2023, s. 2–3

<sup>182</sup> Lehtonen, 2020, s. 12

turvaamistehtävän näkökulmasta, että perusoikeuksiaan käyttävän yksilön näkökulmasta. Haasteena tässä on kuitenkin se, että säännökset turvaavat osittain vastakkaisia etuja, sillä perusoikeusäännökset turvaavat sananvapautta ja kokoontumisvapautta, ja poliisilain säännökset poliisin vallan turvata ja ylläpitää yleistä järjestystä ja turvallisuutta<sup>183</sup>. Seuraavaksi käsitellään Helsingin hovioikeuden tuomiota (R23/2281) sekä tätä edeltänyttä Helsingin käräjäoikeuden tuomiota (R22/4140), koskien poliisin menettelyä Elokapina -liikkeen mielenosoituksessa. Tarkastelussa keskitytään erityisesti siihen, onko poliisin OC-sumutteen käyttö ollut suhteellisuusperiaatteen mukaista, sekä onko sumutuksen jälkeinen ensiapu ollut asianmukaista. Lisäksi tarkastellaan myös poliisin menettelyä mielenosoittajien perusoikeuksien rajoittavuuden näkökulmasta.

Helsingin hovioikeuden tapauksessa (R23/2281) oli kyse poliisin toiminnasta Elokapina-liikkeen<sup>184</sup> mielenosoituksessa 3.10.2020 Helsingissä. Mielenosoitukseen osallistuneet henkilöt olivat häirinneet liikennettä istumalla tai makaamalla ajotiellä ja lukittautumalla toisiinsa sekä paikalle tuotuihin rakennelmiin ensin Unioninkadulla ja tämän jälkeen Kaisaniemenkadulla. Poliisi oli määrännyt mielenosoittajia poistumaan ajotieltä ja tien tyhjentämiseksi käyttänyt OC-sumutetta tiellä istuviin mielenosoittajiin Kaisaniemenkadulla. Tapauksessa oli kysymys siitä, oliko poliisi voinut antaa ajotieltä poistumista koskevan määräyksen mielenosoittajille, jotka olivat käyttäneet kokoontumisvapauttaan, ja määräyksen toimeenpanemiseksi sumuttaneet mielenosoittajia OC-sumutteella.

Käräjäoikeudessa syyttäjä oli vaatinut rangaistusta seitsemälle poliisille, jotka toimivat mielenosoituksessa eri tehtävissä. Asianomaisten ja syyttäjän yhdenmukaiset rangaistusvaatimukset olivat vahingonkorvausta tilapäisestä haitasta sekä

---

<sup>183</sup> Sinisalo, 1973, s. 130

<sup>184</sup> Elokapina (Extinction Rebellion, XR) määrittelee itsensä maailmanlaajuisena ympäristöliikkeenä, joka käyttää väkivallatonta kansalaistottelemattomuutta pyrkimyksenään pysäyttää kuudennen massasukupuuton eteneminen ja minimoida ilmasto- ja ympäristökriisin riskiä näiden aiheuttamalle sosiaaliselle romahdukselle. Sisäministeriön raportissa Elokapinaa kuvataan osittain väkivaltaisenakin liikkeenä, joka on järjestänyt muutamia kadunvaltaustyyppisiä mielenilmauksia vuonna 2019. SM 2020:8, s. 30.

terveydenhoitokuluista siinä tapauksessa, että vastaajat (poliisit) tuomittaisiin tahallista rikoksista. Käräjäoikeus oli tuomiossaan 21.6.2023 katsonut, että mielenosoituksessa yleisjohtajana toiminut poliisi syyllistyi tuottamukselliseen virkavelvollisuuden rikkomiseen hyväksyessään OC-sumutteen käyttämisen voimakeinona mielenosoittajia kohtaan. Käräjäoikeus toi ilmi, että OC-sumutteen käyttö kyseisessä tilanteessa *ei ole ollut puolustettavaa eikä suhteellisuusperiaatteen mukaista*. Käräjäoikeus kuitenkin hylkäsi muita poliiseja koskevat syytteet sekä myös asianomistajien korvausvaatimukset. Syyttäjä, asianomaiset ja käräjäoikeudessa tuomittu poliisi vaativat kaikki muutosta käräjäoikeuden tuomioon. Syyttäjän sekä asianomaisten vaatimukset koskien vastaajien tuomitsemista rangaistukseen ja vahingonkorvauksiin pysyivät lähtökohtaisesti samoina kuin käräjäoikeudessa. Sakkorangaistukseen tuomittu poliisi vaati tuottamuksellisesta virkavelvollisuuden rikkomisesta nostettua syytettä hylättäväksi sekä, että hänet jätettäisiin tuomitsematta rangaistukseen tai ainakin rangaistuksen alentamista.

Hovioikeus oli pysyttänyt käräjäoikeuden tuomion siltä osin, että yleisjohtaja oli tuomittu sakkorangaistukseen tuottamuksellisesta virkavelvollisuuden rikkomisesta hyväksyessään OC-sumutteen käytön mielenosoituksessa. Tämän lisäksi hovioikeus oli kuitenkin katsonut käräjäoikeuden tuomiosta poiketen, että mielenosoituksessa tilannejohtajana toiminut poliisi sekä käytännön toiminnasta ja alaisilleen poliisimiehille määräyksen OC-sumutteen käytöstä antanut poliisi olivat myös syyllistyneet tapauksessa tuottamukselliseen virkavelvollisuuden rikkomiseen. Hovioikeus katsoi, että näistä poliiseista molemmilla oli ollut mahdollisuus sekä velvollisuus yleisjohtajan hyväksynnästä huolimatta myös itsenäisesti harkita OC-sumutteen käyttämisen edellytysten täyttymistä. Hovioikeus tuomitsi kaikki kolme poliisia sakkorangaistukseen tuottamuksellisesta virkavelvollisuuden rikkomisesta. Hovioikeus ei muuttanut käräjäoikeuden tuomiota muilta osin.

#### 4.2.1 Tapahtumien eteneminen mielenosoituksessa

Tässä alaluvussa käsitellään 3.10.2020 Elokapina-liikkeen järjestämän mielenosoituksen kulkua pääpiirteittäin Helsingin käräjäoikeuden ratkaisuun (R22/4140) perustuen. Elokapina-liike oli tehnyt kirjallisen ilmoituksen 2.10.2020 Helsingin poliisilaitokselle seuraavana päivänä 3.10.2020 järjestettävästä yleisestä kokouksesta. Kokouspaikoiksi Elokapina ilmoitti Rautatientori-Kaisaniemenkatu-Hakaniementori. Lauantaina 3.10.2023 klo 13 Elokapina-liikkeen kulkueen oli tarkoitus lähteä poliisin turvaamana etenemään Kaisaniemenkatua pitkin kohti Hakaniementoria. Juuri ennen kulkueen lähtemistä poliisi oli kuitenkin saanut tiedon, että Unioninkadulla oli usean kymmenen hengen ryhmä, joka oli katkaissut kadun Varsapuistikon kohdalta lähellä risteystä Kaisaniemenkadun ja Unioninkadun välillä. Rautatientorilta lähtenyt kulkue liittyi Unioninkadun sulkeneeseen ryhmään saavuttuaan Kaisaniemenkadun ja Unioninkadun risteykseen klo 13.23. Unioninkadulla Elokapina -liikkeen edustajat olivat ilmoittaneet poliisin neuvottelupartiolle, että eivät ole aikeissa poistua Unioninkadulta.

Elokapina -liikkeen edustaja oli noin klo 14 aikaan kuuluttanut megafonin avulla poliisin määräyksen, jonka mukaan mielenosoittajien tulisi siirtyä pois Unioninkadun ajoradalta, ja jos määräystä ei noudatettaisi, niin heidät otettaisiin kiinni. Mielenilmausta saisi poliisin määräyksen mukaan jatkaa Varsapuistikossa. Osa mielenosoittajista oli siirtynyt siirtymiskehotuksen seurauksena Varsapuistikoon. Klo 15.23 poliisi alkoi ottamaan kiinni niitä mielenosoittajia, jotka yhä olivat Unioninkadun ajoradalla poistumiskehotuksista huolimatta. Poliisi oli kantanut mielenosoittajia poliisiautoihin tai tien sivuun, mutta jotkut poiskannetuista ja/tai uusista henkilöistä olivat palanneet takaisin Unioninkadulle.

Noin klo 16.15 aikaan noin parikymmentä mielenosoittajaa oli siirtynyt istumaan Kaisaniemenkadulle, minkä seurauksena mielenosoittajat sulki kaksi idän suuntaan kulkevaa ajokaistaa. Melko pian tämän jälkeen poliisi oli uhannut käyttää mielenosoittajiin OC-sumutetta, jos he eivät poistuisi Kaisaniemenkadulta siirtymiskäskystä huolimatta. Mielenosoittajia varoitettiin OC-sumutteen käyttämisestä

suullisesti sekä heille oli näytetty sumutepurkkia. Kun mielenosoittajat jättivät noudattamatta siirtymiskäskyä, niin poliisi katkaisi liikenteen Kaisaniemenkadulla ja tehtävään määrätty poliisit käyttivät ainakin kolme eri kertaa mielenosoittajia kohtaan OC-sumutetta. Ensimmäinen sumutus oli tapahtunut vain noin yhdeksän minuuttia sen jälkeen, kun mielenosoittajat olivat siirtyneet Kaisaniemenkadulle. Sumutteen käytön jälkeen poliisi sai kannettua suurimman osan mielenosoittajista tien sivuun, sekä jotkut mielenosoittajista olivat siirtyneet itse pois ajokaistoilta. Toisiinsa lukittautuneet mielenosoittajat olivat antaneet poliisille avaimen lukitusten avaamiseksi ja tämän jälkeen heidätkin oli saatu poistettua Kaisaniemenkadulta. Katu oli saatu avattua uudelleen noin puoli tuntia siitä, kun mielenosoittajat olivat sinne siirtyneet.<sup>185</sup>

#### **4.2.2 OC-sumutteen käytön puolustettavuusarviointi**

Poliisi oli Elokapiina -liikkeen mielenosoitukseen liittyvässä toiminnassa toiminut kolmiportaisella tilanneorganisaatiolla, joka muodostui yleisjohtajasta, tilannejohtajasta sekä käytännön toiminnasta vastaavasta poliisista<sup>186</sup>. Poliisi A:n tehtävänä oli johtaa mielenosoitusta koskevaa operaatiota ja vastata operaatiota koskevista linjauksista sekä niiden lainmukaisuudesta<sup>187</sup>. Aloitteen OC-sumutteen käytöstä oli tehnyt poliisi C, joka oli tiedustellut poliisi B:ltä, olisiko Kaisaniemenkatu mahdollista avata OC-sumutetta käyttäen<sup>188</sup>. Poliisi B oli tämän tiedustelun perusteella kysynyt operaation johtavalta poliisi A:lta, ja saanut häneltä myöntävän vastauksen. Poliisi A:n tehtävänä oli arvioida tilannetta, ja minkä perusteella hän oli hyväksynyt OC-sumutteen käyttämisen yhdeksi mielenosoituksessa käytettävissä olevista voimakeinoista. Poliisi B oli ilmoittanut OC-sumutteen hyväksytystä käytöstä poliisi C:lle. Poliisi A oli ohjeistanut, että sumutteen käytöstä tulee etukäteen varoittaa ja antaa sen kohteeksi joutuvalle henkilölle ensin mahdollisuus poistua ajotieltä. Poliisi A painotti, että sumutteen käytössä tulee

---

<sup>185</sup> Helsingin käräjäoikeuden tuomio 21.6.2023 R 22/4140, s. 30(60) & 38(60)

<sup>186</sup> Helsingin käräjäoikeuden tuomio 21.6.2023 R 22/4140, s. 44(60)

<sup>187</sup> Helsingin hovioikeuden tuomio 19.12.2025 R 23/2281, s. 10(32)

<sup>188</sup> Helsingin käräjäoikeuden tuomio 21.6.2023 R 22/4140, s. 44(60)

huomioida myös tuulen suunta, ja sen mukaan kohdistaa sumutetta ainoastaan kadulla istuviin henkilöihin. Poliisi C oli valinnut kolme poliisia (D, E ja F) sumutustehtävään ja ohjeistanut heitä tarkemmin. Ratkaisussa kuvaillaan, ettei poliisi C:n määräämillä kolmella poliisilla ollut mahdollisuutta kieltäytyä OC-sumutteen käyttöä koskevasta määräyksestä, jonka poliisi C oli antanut.<sup>189</sup> Poliisi B oli toiminut mielenosoituksessa tilannejohtajan roolissa, ja poliisi C taas oli vastannut mielenosoitukseen liittyvästä poliisin käytännön tason toiminnasta. Poliisien B ja C asemat huomioiden heillä oli ollut mahdollisuus ja myös velvollisuus itsenäisesti harkita OC-sumutteen käyttämisen edellytyksiä, koska heidän osaltaan ei ollut ollut kyse velvoittavasta määräyksestä koskien sumutteen käyttöä.<sup>190</sup>

Hovioikeudessa asian käsittelyn ratkaisevana kysymyksenä oli, että oliko OC-sumutteen käyttäminen mielenosoittajiin Kaisaniemenkadun tyhjentämiseksi ollut puolustettavaa ja suhteellisuusperiaatteen mukaista. Voimakeinon puolustettavuuden arvioimisella tarkoitetaan tässä yhteydessä PolL 2:17 §:n mukaan sitä, että otetaan huomioon tehtävän tärkeys ja kiireellisyys, vastarinnan vaarallisuus sekä käytettävissä olevat voimavarat ja muut tilanteen kokonaisarviointiin vaikuttavat seikat. Suhteellisuusperiaatteen mukaisuudella tarkoitetaan PolL 1:3:ään perustuen sitä, että poliisin toimenpiteiden on oltava puolustettavissa suhteessa tehtävän tärkeyteen, vaarallisuuteen sekä kiireellisyyteen, tavoiteltuun päämäärään, toimenpiteen kohteena olevan henkilön käyttäytymiseen, ikään, terveyteen ja muihin henkilöön liittyviin sekä tilanteen kokonaisarviointiin vaikuttaviin seikkoihin nähden.

Hovioikeus katsoi OC-sumutteen puolustettavuuden ja suhteellisuusperiaatteen mukaisuuden arviointiin vaikuttaneen käräjäoikeuden tuomiosta eroten sen, että Kaisaniemenkatu oli saatava nopeasti avattua, koska se aiheutti laajoja liikennehaittoja erityisesti hälytysajoneuvojen ajoreitteihin. Käräjäoikeus oli taas katsonut, että ajokaistojen avaamiselle ei ollut välitöntä tarvetta, joka olisi voitu nähdä voimakeinojen

---

<sup>189</sup> Helsingin hovioikeuden tuomio 19.12.2025 R 23/2281, s. 11(32) – 13(32)

<sup>190</sup> Helsingin hovioikeuden tuomio 19.12.2025 R 23/2281, s. 21(32)

käyttöä puolustavana seikkana. Käräjäoikeus oli myös ratkaisussaan katsonut, että voimankäytön puolustettavuutta vastaan puhuvana tekijänä voitiin pitää sitä, että poliisi A:n ei ollut pyrkinyt selvittämään mahdollisuutta sille, että kiinniotettujen mielenosoittajien väliaikaiseksi säilytystilaksi olisi voitu ottaa käyttöön linja-auto. Hovioikeus katsoi kuitenkin käräjäoikeuden tuomiosta eroten, että linja-auton hankkiminen tilanteeseen ei olisi ollut käyttökelpoinen vaihtoehto kadun tyhjentämisen suorittamiseksi. Hovioikeus oli huomionut tässä sen, että tilanteesta aiheutui liikenteelle häiriötä sekä sen, että tilanne vaati suhteellisen nopeita toimia kadun avaamiseksi.

Hovioikeuden ratkaisun mukaan Kaisaniemenkadulla ajotiellä istuneiden mielenosoittajien tavoitteena oli ollut estää poliisin toimintaa siten, että vastoin poliisi A:n määräyksiä katua ei ollut saatu tyhjennettyä mielenosoittajista, ja tästä seurauksena katua ei ollut saatu avattua myöskään autoliikenteelle. Kaisaniemenkadulla istuneiden mielenosoittajien toiminnassa oli siten kyse vastarinnasta, joka voi lähtökohtaisesti oikeuttaa voimakeinojen käyttöön (Poll 2:17 §). Mielenosoittajia ei ollut yritetty kantaa pois ajoväylältä, ja OC-sumutetta oli käytetty vain noin 9 minuuttia sen jälkeen, kun mielenosoittajat olivat riidattomasti istuneet Kaisaniemenkadulla. OC-sumutetta oli käytetty ajotien avaamiseksi, ja voimakeinon käytön tarkoituksena oli ollut murtaa mielenosoittajien vastarinta. Hovioikeus katsoi kuitenkin, että kun tarkoituksena oli ollut, että mielenosoittajat itse poistuisivat ajotieltä, eikä OC-sumutteen käyttö ollut tällöin ollut tarkoituksenmukainen voimankäyttökeino. Tuomiossa hovioikeus toi esiin poliisiammattikorkeakoulun koulutusmateriaalin, jonka mukaan OC-sumute luokitellaan kemiallisiin aseisiin kuuluvaksi taisteluaineeksi, joka sisältää lamaannuttavia kemikaaleja ja aiheuttaa väliaikaista toimintakyvyttömyyttä. Huomioiden tämän OC-sumutteen lamaannuttavan vaikutuksen, ei ole voitu perustellusti edellyttää mielenosoittajilta aktiivista toimintaa (siirtymistä itse ajotieltä pois) sumutteen käytön jälkeen. Tästä seurauksena oli, että mielenosoittajia oli joka tapauksessa jouduttu kantamaan pois Kaisaniemenkadulta sumutteen käytön jälkeen.

Mielenosoittajien vastarinnasta saadun selvityksen mukaan poliisi olisi onnistunut kantamaan ja avaamaan mielenosoittajien lukituksia ilman sumutteenkin käyttöä. Sumutteen käyttämistä perusteltiin kuitenkin sillä, että mielenosoittajien kantaminen oli todettu Unioninkadulla tehottomaksi. Hovioikeus muistuttikin aiemmin voimassa olleen poliisilain (493/1995) esitöiden mukaan, että aiempien kokemusten perusteella tietyistä henkilöistä tai tilanteista, ei saa oikeutta mittavampaan voimankäyttöön, vaan nämä kokemukset tulisi huomioida varautumalla tilanteen mahdollista kehittymisen edellyttämään toimintaan<sup>191</sup>. Hallituksen esityksen (HE 57/1994) mukaan poliisin toimenpiteiden tulee perustua tilannekohtaisten tietojen mukaan tehtyihin hyväksyttäviin johtopäätöksiin<sup>192</sup>.

Hovioikeus puolsi käräjäoikeuden näkemystä siitä, että mielenosoittajien kantamista pois ajotieltä olisi ollut perusteltua yrittää Kaisaniemenkadulla ennen OC-sumutteen käyttämistä, koska Kaisaniemenkadulle siirtyneiden mielenosoittajien määrä oli ollut pienempi kuin Unioninkadulla, minkä vuoksi heidän kantamisensa poliisiautoihin olisi mahdollisesti onnistunut paremmin. Mielenosoittajien kantamisyritystä puolsi myös se, että Kaisaniemenkadulle siirtyneet mielenosoittajat eivät pääosin olleet lukittautuneita toisiinsa, eikä liikenteen esteeksi ollut tehty samanlaisia rakennelmia kuin mitä Unioninkadulle, mitkä olisivat vaikeuttaneet mielenosoittajien kantamista pois ajotieltä. Näin ollen se, että Unioninkatua ei onnistuttu tyhjentämään mielenosoittajia kantamalla, ei ollut ollut oikeutettu peruste OC-sumutteen käyttämiselle voimakeinona Kaisaniemenkadulla. Näiden käsiteltyjen muutosten ja lisäysten jälkeen hovioikeus oli hyväksynyt käräjäoikeuden ratkaisun ja perustelut siltä osin kuin käräjäoikeus oli katsonut, että OC-sumutteen käyttäminen voimakeinona Kaisaniemenkadulla ei ole ollut puolustettavaa eikä suhteellisuusperiaatteen mukaista.<sup>193</sup>

---

<sup>191</sup> HE 57/1994 vp, s. 54

<sup>192</sup> HE 57/1994 vp, s. 54

<sup>193</sup> Helsingin hovioikeuden tuomio 19.12.2025 R 23/2281 s. 17(32) – 19(32)

### 4.2.3 OC-sumutteen käytön jälkeinen menettely

Käräjäoikeuden tuomiossa (R22/4140) käsiteltiin myös kolmea poliisia (poliisit D, E ja F) vastaan nostettuja syytteitä koskien OC-sumutteen käytön jälkeistä ensiapua Elokapinan mielenosoituksessa 3.10.2020. Syytteessä oli kyse siitä, että poliisit D, E ja F olivat laiminlyöneet OC-sumutteen asianmukaista ja koulutuksen mukaista käyttöä. Laiminlyöntinä tämä nähtiin siltä osin, että he eivät olleet OC-sumutetta käyttäessään tarkistaneet, oliko kohdehenkilöiden joukossa riskiryhmiin kuuluvia henkilöitä. Riskiryhmään kuuluvat muun muassa allergikot, hengityselinsairauksista kärsivät sekä raskaana olevat henkilöt. Poliisien olisi tullut myös selvittää, oliko joillakin mielenosoittajista astmaa tai piilolinssit silmissä. OC-sumutteen kohteeksi joutuneille henkilöille ei ollut myöskään tarjolla vettä ja nestesaippuaa silmien ja kasvojen huuhtelemista varten. Ratkaisevana kysymyksenä asiassa pidettiin sitä, olivatko poliisit D, E ja F menettelytavallaan laiminlyöneet OC-sumutteen käytön asianmukaisuutta ja koulutuksen mukaisuutta. Näiden edellä todettujen perusteiden mukaan poliisi C ei ollut antanut tarkempia ohjeita OC-sumutteen käytöstä ja sen jälkeisestä ensiavusta. Tällöin vastuu OC-sumutteen käytön asianmukaisuudesta ja koulutuksen mukaisuudesta oli jäänyt tehtävää suorittaville poliiseille D:lle, E:lle ja F:lle.<sup>194</sup>

Käräjäoikeus vetosi ratkaisussaan poliisin voimakeinoista sekä kulkuneuvon pysäyttämisestä annettuun Sisäministeriön asetuksen 3 §:n 1 momenttiin, jonka mukaan poliisin tulee tuntea kantamiensa voimankäyttövälineiden vaikutukset sekä niiden käyttöön liittyvät säännökset, ja osattava käyttää niitä myös asianmukaisesti. Saman asetuksen 4 §:n 1 momentissa tuodaan ilmi, että poliisilla on oikeus voimankäyttövälineen kantamiseen ja käyttämiseen vain, jos hän on saanut kyseistä voimankäyttövälinettä koskevan koulutuksen sekä osallistunut 3 §:ssä mainittuun ylläpitävään koulutukseen ja harjoitteluun ja suorittanut voimankäyttövälinettä koskevan tasokokeen. Käräjäoikeus kuvaili, että myös poliisiammattikorkeakoulun koulutusmateriaalin mukaisesti OC-sumutteen riskiryhmään kuuluivat allergikot sekä

---

<sup>194</sup> Helsingin käräjäoikeuden tuomio 21.6.2023 R 22/4140, s. 7(60) & 47(60)

hengityssairauksista kärsivät. Koulutusmateriaalin mukaan OC-sumutteen käytön jälkeiseen ensiapuun sisältyi kohdehenkilön rauhoittaminen sekä allergioista, astmasta ja piilolinseistä yms. tiedustelu. Ensiavuksi oli yhä myös mainittu vesi ja nestemäinen saippua.<sup>195</sup>

Käräjäoikeus totesi ratkaisussaan, että poliisit olivat menetelleet tilanteessa asianmukaisesti siltä osin, että he olivat ennen sumutteen käyttöä varoittaneet henkilöitä, sekä kertoneet kohdehenkilöille OC-sumutteen vaikutuksista. Käräjäoikeuden mukaan sumutteen käyttöä koskevassa koulutusmateriaalissa ei oltu erikseen huomioitu sitä, että poliisin tulisi tapauskohtaisesti jo etukäteen varmistua siitä, että kuuluuko kohdehenkilö sumutteen riskiryhmään. Asiassa vastaajien eli kolmen poliisin kertomusten perusteella kävi ilmi, ettei vesi ja nestesaippua ole poliisiautoissa vakiovarusteena, vaan tavanomaisena käytäntönä on, että sumutteelle altistuneet kohdehenkilöt kuljetettaisiin poliisin kiinniottoloihin, jossa näitä olisi saatavilla peseytymistä varten. Ratkaisusta ilmenee myös, ettei OC-sumutteen käyttöä koskevaan koulutusmateriaaliin ole kirjattu edellytystä siitä, että vettä ja nestesaippua tulisi olla saatavilla heti sumutuksen jälkeen. Koska tarkempaa ohjeistusta OC-sumutteen käytön jälkeisestä menettelystä ei ollut, käräjäoikeus katsoi, ettei poliisien D, E ja F menettely mielenosoituksessa tule arvioitavaksi virkavelvollisuuden rikkomisena. Näiden perusteiden valossa käräjäoikeus katsoi poliisien D, E ja F menettelyä koskevat syytteet hylättäväksi.<sup>196</sup>

#### **4.2.4 Perusoikeuksiin puuttuminen**

Elokapinan mielenosoituksessa mielenosoittajat olivat käyttäneet jokaiselle perusoikeutena kuuluvaa kokoontumisvapautta sulkiessaan Kaisaniemenkadun istumalla ajotiellä<sup>197</sup>. Kokoontumisvapaus perus- ja ihmisoikeutena saa perustansa

---

<sup>195</sup> Helsingin käräjäoikeuden tuomio 21.6.2023 R 22/4140, s. 47(60) – 48(60)

<sup>196</sup> Helsingin käräjäoikeuden tuomio 21.6.2023 R 22/4140, s. 48(60)

<sup>197</sup> Helsingin käräjäoikeuden tuomio 21.6.2023 R22/4140, s. 4(60)

Suomen perustuslain 13 §:stä, Euroopan ihmisoikeussopimuksen 11 artiklasta sekä Kansalaisyhteiskunta- ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (KP-sopimuksen) 21 artiklasta. Kokoontumislaki (530/1999) turvaa kokoontumisvapauden käyttämistä ja antaa raamit yleisten kokousten ja tilaisuuksien järjestämiselle. Elokapiinan mielenosoituksessa poliisien menettely loukkasi tätä keskeistä perusoikeutta<sup>198</sup>. Mielenosoituksesta syntyneen tilannekuvan perusteella poliisin tilanneorganisaatio teki kokonaisarviointia ja harkintaa koskien poliisin toimenpiteitä sekä käytettävissä olevia voimakeinoja ja käytettävien voimakeinojen valintaa. Kokonaisharkinnassa otettiin huomioon muun muassa mielenosoittajien toiminnasta syntynyt haitta, poliisin tehtäviin kuuluvasta yleisestä järjestyksestä ja turvallisuudesta huolehtiminen (PolL 1:1 §) sekä kansalaisten perusoikeuksiin lukeutuvasta liikkumisvapaudesta (PL 9 §) huolehtiminen. Poliisi oli joutunut turvautumaan tilanteessa voimakeinoihin, koska mielenosoittajien käyttäytyminen oli ollut piittaamaton poliisin antamia neuvoja, kehoituksia, käskyjä ja varoituksia kohtaan.<sup>199</sup>

Hovioikeus totesi ratkaisussaan, että OC-sumutteen käytöllä mielenosoituksessa oli puututtu kohdehenkilöiden henkilökohtaiseen koskemattomuuteen, joka on turvattu Suomen perustuslain 7 §:ssä. Vaikka mielenosoittajien siirtyminen Kaisaniemenkadulle oli tullut yllätyksenä poliisille, niin tilanne ei ollut silti sisältänyt hengenvaaraa tai muuta sellaista seikkaa, jonka vuoksi tilannetta olisi voitu pitää niin kiireellisenä, että se olisi vaatinut kadun avaamista välittömästi ja tämän toteuttamista OC-sumutetta voimakeinona käyttäen. Hovioikeus katsoi, ettei poliisien A, B ja C menettelyä mielenosoituksessa ollut voitu pitää kokonaisuutena arvostellen vähäisenä, kun otettiin huomioon myös teon haitallisuus ja vahingollisuus sekä muut tekoon liittyvät seikat. Hovioikeus katsoi, ettei asiassa ollut muutoinkaan perusteita jättää tuomitsematta poliiseja rangaistukseen tuottamuksellisesta virkavelvollisuuden rikkomisesta<sup>200</sup>.

---

<sup>198</sup> Helsingin käräjäoikeuden tuomio 21.6.2023 R22/4140, s. 37(60)

<sup>199</sup> Helsingin käräjäoikeuden tuomio 21.6.2023 R22/4140, s. 21(60)

<sup>200</sup> Helsingin käräjäoikeuden tuomio 21.6.2023 R22/4140, s. 4(60) – 6(60); Helsingin hovioikeuden tuomio 19.12.2025 R23/2281, s. 22(32)

Tutkielmaa varten on 12.3.2026 tiedusteltu korkeimmalta oikeudelta, onko kyseisen Helsingin hovioikeuden tuomion R23/2281 osapuolille myönnetty valituslupaa, tai vastaavasti pyydetty tietoa siitä, jos asian käsittely korkeimmassa oikeudessa on vielä kesken. Korkeimmalta oikeudelta saadun tiedon mukaan asiassa on saapunut yksi valituslupahakemus ja asian käsittely on vielä kesken. Hovioikeuden tuomio ei ole täten vielä saanut lainvoimaa, ja asia on tältä osin vielä keskeneräinen.

## 5 Johtopäätökset

Tässä pro gradu -tutkielmassa on tarkasteltu poliisin voimankäyttöä poliisilaissa säädetyn suhteellisuusperiaatteen mukaan, ja erityisesti syvennytty käsittelemään OC-sumutetta poliisin valitsemana voimakeinona. Tutkielmassa tarkastelu on kytkeytynyt vahvasti perus- ja ihmisoikeuksien näkökulmaan, sekä vielä tarkemmin poliisin voimankäytöllä näiden jokaiselle yksilölle turvattujen oikeuksien ja vapauksien rajoittamiseen. OC-sumutteen käsitteleminen poliisin voimakeinona on sitoutunut tässä tutkielmassa mielenosoituksissa tapahtuvaan poliisin voimankäyttöön. Viime vuosien aikana laajaa mediahuomiota saanut Elokapina -liikkeen mielenosoituksissa tapahtunut poliisin voimankäyttö on pitkälti tämän tutkielman keskiössä. Poliisin menettely Elokapinan mielenosoituksessa vuonna 2020 on toiminut havainnollistavana esimerkkinä poliisin toimivallan ylittämisestä ja lainvastaisen toiminnan seurauksista yksilöiden perus- ja ihmisoikeuksiin.

Tutkielman ensimmäinen tutkimuskysymys on kytkeytynyt tarkastelemaan suhteellisuusperiaatteen sisältöä poliisilain mukaan sekä, miten tätä periaatetta on sovellettu suhteessa muihin poliisin toimintaa ohjaaviin periaatteisiin ja poliisin voimankäyttöön. Poliisin toimivalta käyttää voimakeinoja on vahvasti sidottu poliisilakiin 872/2011. Suhteellisuusperiaate on poliisilain 1:3 §:ssä säädetty poliisin toiminnan periaate, jonka mukaan poliisin toimenpiteiden tulee olla puolustettavia ja oikeasuhtaisia tehtävän tärkeyteen, vaarallisuuteen, kiireellisyyteen, tavoiteltuun päämäärään, kohdehenkilön käyttäytymiseen, ikään, terveyteen sekä muihin häneen liittyviin seikkoihin ja tilanteen kokonaisarviointiin vaikuttaviin seikkoihin nähden. Poliisin tulee soveltaa suhteellisuusperiaatetta myös osana voimankäyttöä ja suhteuttaa valitut voimakeinot tilannekohtaisesti siten, että toimenpiteet ovat tavoiteltuun päämäärään nähden oikeasuhtaisia ja puolustettavia. Voimakeinojen käytön tulee olla tarpeellista ja puolustettavaa. Rikanderin ja muiden (2018) mukaan poliisin

voimankeinojen käytön pääperiaatteena on valita tilanteeseen *sopivin lievin tehokas voimakeino* ja käyttää sitä tavalla, joka tuottaa *vähiten haittaa ja vahinkoa*<sup>201</sup>.

Poliisin voimakeinojen käyttö tarkoittaa poikkeuksetta myös puuttumista yksilön suojattuun oikeuspiiriin. Poliisin tehtäviin kuuluu samanaikaisesti myös näiden oikeuksien turvaaminen ja suojaaminen. Suomen perustuslailla (731/1999) sekä Euroopan ihmisoikeussopimuksella turvattuja yksilön oikeuksia ja vapauksia ei saa kuitenkaan rajoittaa mielivaltaisesti, vaan niiden rajoittaminen on tarkoin säädeltyä. Poliisi voi kuitenkin voimankäytöllä puuttua yksilön perusoikeuksiin tietyin rajoitusedellytyksin. Näihin rajoitusedellytyksiin on perehdytty toisen tutkimuskysymyksen yhteydessä. Jotkin perusoikeudet, kuten kokoontumis- ja yhdistymisvapaus (PL 13 §) saattavat sisältää jo itsessään lakivarauksen, joka mahdollistaa oikeuden rajoittamisen tietyin edellytyksin. Mielenosoitukseen osallistuminen sekä niiden järjestäminen mahdollistavat yksilöille kokoontumisvapauden (PL 13 §) ja sananvapauden (PL 12 §) käyttämisen. Tutkielmassa on käsitelty myös mielenosoitusoikeuden ja mielenosoitusvapauden käsitteitä, joita nämä kaksi keskeistä vapautta turvaavat. Vaikka perus- ja ihmisoikeuksien puuttumiseen kytkeytyy tarkkoja rajoitusedellytyksiä, tekee poliisi silti valinnat voimakeinojen käyttämisestä ja niillä aiheutetusta oikeuksiin puuttumisesta tapauskohtaisesti tilanteen kokonaisarviointin perusteella.

OC-sumute poliisin voimakeinona luokitellaan vähemmän vaarallisiin voimankäyttövälineisiin. Sumutuksen tarkoituksena on aiheuttaa kohdehenkilölle väliaikaista toimintakyvyttömyyttä, ja vaikutukset sumutuksen kohteeksi joutuneelle henkilölle voivat olla hyvin kivuliaita ja epämiellyttäviä. OC-sumutteen käytön jälkeen poliisin tehtäviin lukeutuu ensiavun tarjoaminen kohdehenkilölle. Tutkielmassa on kuitenkin ilmennyt, että täysin selkeää ohjeistusta poliiseilla ei ensiavun tarjoamisesta ole, vaan ohjeistuksen tarkkuus ja jatkokoulutus saattavat vaihdella poliisilaitoskohtaisesti. OC-sumutteen ensiavusta annettu ohjeistus on noussut

---

<sup>201</sup> Rikander, Kimpimäki & Kimpimäki, 2018, s. 11–12

merkittävään asemaan myös Elokapinan mielenosoitusta koskevassa käräjäoikeuden käsittelyssä. Tutkielmassa on syvennytty kolmannen tutkimuskysymyksen yhteydessä tarkastelemaan Helsingin käräjäoikeuden sekä hovioikeuden tuomioita koskien poliisin voimankäyttöä Elokapina -liikkeen mielenosoituksessa 3.10.2020. Asia koski poliisin toimivallan ylittämistä ja lainvastaista toimintaa mielenosoituksessa. Helsingin hovioikeus tuomitsi kolme poliisia sakkorangaistukseen tuottamuksellisesta virkavelvollisuuden rikkomisesta Elokapinan mielenosoituksessa 3.10.2020. Poliisien tuomiot perustuivat siihen, että OC-sumutteen käyttäminen mielenosoituksessa ei ole ollut puolustettavaa eikä suhteellisuusperiaatteen mukaista. Poliisin menettelyllä mielenosoituksessa on lisäksi rajoitettu mielenosoittajien kokoontumisvapautta (PL 13 §) ja puututtu henkilökohtaiseen koskemattomuuteen (PL 7 §).

Poliisin voimankäyttö erityisesti mielenosoituksissa on noussut median otsikoihin ja saanut paljon näkyvyyttä Elokapinan 3.10.2020 järjestetyn mielenosoituksen ja siihen liittyneen poliisien liiallisen voimankäytön seurauksena. Mielenosoituksissa poliisin käyttämät voimakeinot olivat siltä osin haastava tutkimuskohde, koska mielenosoitukset saattavat olla hyvin erilaisia ja muuttua jatkuvasti sellaiseenkin suuntaa, jota poliisi ei ole voinut ennakoida <sup>202</sup>. Tästä johtuen poliisi saattaa joutua tekemään päätöksiä voimankäytöstä ja käytettävistä voimakeinoista äkillisesti tehdyn tilannearvion perusteella. Poliisien voimankäyttöä tarkoin sitova lainsäädäntö ei kuitenkaan voi asettaa rajoja yksityiskohtaisesti jokaiselle voimankäyttöä vaativalle tilanteelle, minkä vuoksi poliisin voimankäyttöön kytkeytyykin vahvasti tilannekohtainen arviointi ja punninta oikeasta voimakeinosta ja valitun voimakeinon käytön puolustettavuudesta ja oikeasuhtaisuudesta. Vaikka jo tämänhetkinen hovioikeuden tuomio poliisin menettelystä Elokapinan mielenosoituksessa määrittää voimankäytön suhteellisuuden arviointia varmasti jatkossakin suomalaisessa mielenosoituskulttuurissa, niin asiassa jäädään kuitenkin mielenkiinnolla seuraamaan jatkokäsittelyä, mikäli korkein oikeus myöntää valitusluvan. Nähtäväksi jää, millainen lopullinen lainvoiman saanut tuomio

---

<sup>202</sup> ks. EOAK/4428/2020 s. 20 poliisille tullut yllättävä tilanne, kun mielenosoittajien määrän ollessa moninkertainen odotettuun nähden

tulee olemaan, ja millaisia sen vaikutukset tulevat olemaan suomalaiseen mielenosoituskulttuuriin ja ennen kaikkea poliisin voimankäytön suhteellisuusarviointiin mielenosoituksissa jatkossa.

## Lähteet

- Aalto, M. (2023). *Syyttäjä: Poliisi puuttui perusoikeuksiin Elokapinan mielenosoituksessa Helsingissä*. Helsingin sanomat. Noudettu 2026-03-12 osoitteesta <https://www.hs.fi/pkseutu/art-2000009526170.html> [rajattu pääsy]
- Barendt, E. (2005). *Freedom of Speech*. Oxford University Press.
- Boucht, J. (2020). *Poliisin voimakeinojen käyttö: suomalaisen oikeuden oppikirja*. Poliisiammattikorkeakoulun julkaisuja – oppikirjat, 31. Poliisiammattikorkeakoulu, Tampere.  
[https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/346237/Oppikirja\\_31\\_netti.pdf?sequence=2&isAllowed=y](https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/346237/Oppikirja_31_netti.pdf?sequence=2&isAllowed=y)
- Fallenius, J. (2023). *Mielenosoituksen rajat. Poliisin toiminta Elokapinan 6.5.2022 järjestämässä tieblokkimielenosoituksessa* [pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto]. Helda. <https://helda-test-22.hulib.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/954d7765-b63b-4e92-813d-4c70219035ad/content>
- Hallberg, P., Karapuu, H., Lavapuro, J., Länsineva, P., Manninen, S., Ojanen, T., Pellonpää, M., Rosas, A., Scheinin, M., Tuori, K., Vihervuori, P. & Viljanen, V-P. (2011). *Perusoikeudet*. (2. uud. painos). WSOY pro.
- Heinonen, J. (2021). *OC-sumute altistus voimankäyttökoulutuksessa* [opinnäytetyö. Poliisiammattikorkeakoulu]. Theseus.  
[https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/464348/ON\\_Heinonen.pdf?sequence=2](https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/464348/ON_Heinonen.pdf?sequence=2)
- Helminen, K., Fredman, M., Kanerva, J., Tolvanen, M. & Viitanen, M. (2014). *Esitutkinta ja pakkokeinot*. 5., uudistettu painos. Alma Talent Oy, Helsinki.  
[https://verkkokirjahylly-almainsights-fi.proxy.uwasa.fi/teos/CABBCXCTEB#kohta:ESITUTKINTA\(\(20\)JA\(\(20\)PAKKOKEINOT\(\(20\)/piste:b2](https://verkkokirjahylly-almainsights-fi.proxy.uwasa.fi/teos/CABBCXCTEB#kohta:ESITUTKINTA((20)JA((20)PAKKOKEINOT((20)/piste:b2)
- Helminen, K., Kuusimäki, M. & Rantaeskola, S. (2012). *Poliisilaki*. Talentum.  
[https://verkkokirjahylly.almainsights.fi/teos/EACBJXBTEB#kohta:1.\(\(20\)Poliisin\(\(20\)teht\(\(e4\)v\(\(e4\)t,\(\(20\)organisaatio\(\(20\)ja\(\(20\)yhteisty\(\(f6\)tahot\(\(20\)\(:1.1.\(\(20\)](https://verkkokirjahylly.almainsights.fi/teos/EACBJXBTEB#kohta:1.((20)Poliisin((20)teht((e4)v((e4)t,((20)organisaatio((20)ja((20)yhteisty((f6)tahot((20)(:1.1.((20)

- Poliisitoiminnan((20)perusk((e4)sitteit((e4)((20):Poliisin((20)toimenpiteit((e4)((20)/piste:b248
- Helminen, K., Kuusimäki, M. & Salminen, M. (1999). *Poliisioikeus*. Lakimiesliiton kustannus, Helsinki.
- Husa, J., Mutanen, A. & Pohjolainen, T. (2010). *Kirjoitetaan juridiikkaa: ohjeita oikeustieteellisten kirjallisten töiden laatijoille*. Talentum.
- Husa, J. & Pohjolainen, T. (2014). *Julkisen vallan oikeudelliset perusteet – Johdatus julkisoikeuteen*. 4., uudistettu painos. Talentum.  
[https://verkkokirjahylly.almainsights.fi/teos/GAIBBXCTEB#kohta:Julkisen\(\(20\)val lan\(\(20\)oikeudelliset\(\(20\)perusteet\(\(20\)/piste:b4](https://verkkokirjahylly.almainsights.fi/teos/GAIBBXCTEB#kohta:Julkisen((20)val lan((20)oikeudelliset((20)perusteet((20)/piste:b4)
- Häkkinen, T. (2010). *Mielenosoitusoikeus perusoikeutena* [pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto]. Trepo.  
<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/82068/gradu04673.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Häkkinen, T. (2014). *Sananvapaus mielenosoituksessa*. Oikeus, 43(4), 414–424.
- Hölttä, K. (2014). *Mielenosoitusvapaus teoriassa ja käytännössä*. Demokraattinen sivistysliitto. <https://www.desili.fi/wp-content/uploads/2014/12/Kalevi-Hölttä-Mielenosoitusvapaus.pdf>
- Inazu, J. D. (2012). *Liberty's Refuge: The Forgotten Freedom of Assembly*. Yale University Press.
- Kirsi, K. (2025). *Hovioikeus antoi kolmelle poliisille sakot Elokapinan mielenosoittajien sumuttamisesta kaasulla Kaisaniemessä*. Yle. Noudettu 2026-03-11 osoitteesta <https://yle.fi/a/74-20200722>
- Kulla, H. & Salminen, J. (2021). *Hallintomenettelyn perusteet*. 11., uudistettu painos. Alma Talent, Helsinki.  
[https://verkkokirjahylly.almainsights.fi/teos/DAIBDXETEB#piste:tb/kohta:HALLI NTOMENETTELYN\(\(20\)PERUSTEET](https://verkkokirjahylly.almainsights.fi/teos/DAIBDXETEB#piste:tb/kohta:HALLI NTOMENETTELYN((20)PERUSTEET)
- Kyllönen, A. (2020). *Poliisin voimankäyttö. Helsingin hovioikeuden julkaisuja. Valittuja kysymyksiä rikos- ja prosessioikeudesta III*. s. 133–220. (Toim. Koponen, P., Lahti, R. & Kallioinen, L). Tampere.

- [https://tuomioistuimet.fi/hovioikeudet/helsinginhovioikeus/material/attachments/oikeus\\_hovioikeudet\\_helsinginhovioikeus/julkaisut/painetutjulkaisut/DsmQCFevP/Valittuja\\_kysymyksiä\\_rikos\\_ja\\_rikosprosessioikeudesta\\_III\\_2020.pdf](https://tuomioistuimet.fi/hovioikeudet/helsinginhovioikeus/material/attachments/oikeus_hovioikeudet_helsinginhovioikeus/julkaisut/painetutjulkaisut/DsmQCFevP/Valittuja_kysymyksiä_rikos_ja_rikosprosessioikeudesta_III_2020.pdf)
- Launiala, M. (2013). *Suhteellisuusperiaate uuden esitutkintalain (805/2011) 4 luvun 4 §:ssä*. Referee- artikkeli. Edilex, Edita Publishing Oy. <https://www.edilex.fi/artikkelit/10615>
- Lehtonen, J. (2020). *Ensiavun antaminen OC-sumutuksen jälkeen* [opinnäytetyö, Poliisiammattikorkeakoulu]. Theseus. [https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/346546/ON\\_Lehtonen.pdf?sequence=2](https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/346546/ON_Lehtonen.pdf?sequence=2)
- Loman, T. (1997). *Poliisin oikeudesta käyttää voimakeinoja*. Sisäministeriön poliisiosasto. Oy Edita Ab, Helsinki.
- Määttä, T. & Paso, M. (2019). *Johdatus oikeudellisen ratkaisun teoriaan*. Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta.
- Neuvonen, R. & Rautiainen, P. (2013). *Perusoikeuskonkurrenssi Suomen perusoikeusjärjestelmässä*. Lakimies 6/2013 s. 1011–1031. <https://www.edilex.fi/lakimies/112520001.pdf>
- Ojanen, T. (2009). *Johdatus perus- ja ihmisoikeusjuridiikkaan*. Yliopistopaino, Helsinki.
- Pohjolainen, T. & Majuri, T. (2000). *Kokoontumisvapaus*. Kauppakaari Oyj. Lakimiesliiton kustannus, Helsinki.
- Rikander, H., Kimpimäki, N. & Kimpimäki, N. (2018). *Poliisin voimankäytön seuraukset – Empiirinen analyysi voimankäytön seurauksista vuosilta 2016–2017*. Edilex-sarja 12/2018. <https://www.edilex.fi/artikkelit/18748.pdf>
- Rikander, H. & Muukkonen, M. (2020). *Elokapinan jälkipyykkiä – poliisin toimivaltuuksien tarkastelu*. Edilex-sarja 46/2020. <https://www.edilex.fi/artikkelit/21877.pdf>
- Rikander, H. (2019). *Custos publicus gladium frustra non fert: empiirinen tutkimus poliisin voimankäytöstä ja poliisin kohtaamasta väkivallasta* [väitöskirja, Itä-Suomen yliopisto]. UEF eRepo. <https://erepo.uef.fi/server/api/core/bitstreams/bc289a31-d243-4c8a-8bcd-fef2b34d153e/content>

- Rikander, H. (2016). *Voimankäyttöselvityshankkeen loppuraportti*. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 124. Poliisiammattikorkeakoulu. Theseus. [https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/115825/Raportti\\_124\\_verkko.pdf?sequence=1](https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/115825/Raportti_124_verkko.pdf?sequence=1)
- Saarela, S. (2024). *Etälamauttimen merkitys työharjoittelussa Sisä-Suomen poliisilaitoksen ohjaajan näkökulmasta*. [opinnäytetyö, Poliisiammattikorkeakoulu]. Theseus. [https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/862421/ON\\_Saarela.pdf?sequence=2&isAllowed=y](https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/862421/ON_Saarela.pdf?sequence=2&isAllowed=y)
- Saraviita, I. (2005). *Suomalainen perusoikeusjärjestelmä*. Talentum, Helsinki, 2005.
- Siltala, R. (2001). *Johdatus oikeusteoriaan*. Hakapaino Oy, Helsinki.
- Sinisalo, K. (1973). *Poliisi: Poliisioikeuden perusteet*. Tammi, Helsinki.
- Suppola, S. (1973). *Suomalainen mielenosoitus: empiirinen tutkimus mielenosoitusten esiintymistiheydestä, -muodoista ja seurauksista 1960-luvulla Suomessa*. Oikeusministeriön lainsäädäntöosaston julkaisu. Helsinki.
- Terenius, M. (2013). *Poliisin voimankäyttö. Rikosoikeudellinen tutkimus sallitun voimankäytön rajoista*. (Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja. A-sarja N:o 318) [väitöskirja, Helsingin yliopisto]. Helsinki, Suomalainen Lakimiesyhdistys. <https://edition.fi/lakimiesyhdistys/catalog/view/561/476/5370>
- Tuori, K. (2013) *Oikeusjärjestys ja oikeudelliset käytännöt*. 2. muuttamaton painos. Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta. <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/9b64bbf5-3233-4da6-8447-cdc7adad0ba6/content>
- Viljanen, V-P. (2001). *Perusoikeuksien rajoitusedellytykset*. Talentum. <https://verkkokirjahylly-almainsights-fi.proxy.uwasa.fi/teos/GABBIXCTDG#/kohta:i/piste:b546>

## Verkkoaineistot

Elokapina, Extinction Rebellion Finland. *Meistä*. <https://elokapina.fi/about-us/>

## Virallislähteet

EOAK/3986/2019 Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus Paprikasumutteesta annettava ensiapua.

EOAK/4428/2020 Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus Poliisin menettely Black Lives Matter -mielenosoituksessa.

EOAK/3994/2021 Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus Poliisin menettely mielenosoituksessa.

EOAK/1964/2023 Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus OC-sumuttamisesta annettava ensiapu ym.

HaVM 20/1994 – HE 57/1994 Hallintovaliokunnan mietintö n:o 20 hallituksen esityksestä poliisilaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 309/1993 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta.

HE 57/1994 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle poliisilaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 145/1998 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle kokoontumislainsäädännön uudistamiseksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 44/2002 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.

HE 222/2010 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön uudistamiseksi.

HE 224/2010 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle poliisilaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

LaVM 24 – HE 22/1994 vp. Lakivaliokunnan mietintö n:o 24 hallituksen esityksestä telekuuntelua ja -valvontaa sekä teknistä tarkkailua koskevaksi lainsäädännöksi.

PeVL 15/1994 vp. Eduskunnan perustuslakivaliokunnan lausunto n:o 15.

PeVM 25/1994 vp. Perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 25 hallituksen esityksestä perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta.

PeVM 13/1998 vp. Perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 13 hallituksen esityksestä kokoontumislainsäädännön muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

Sisäministeriön julkaisu 2020:8. Väkivaltaisen ekstremismin tilannekatsaus 2020. Arvio väkivaltaisen ekstremismin tilanteesta Suomessa vuonna 2019 ja kehityksen suunta. Sisäministeriö, Helsinki.

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/server/api/core/bitstreams/250a87eb-62ef-4762-b997-52cd63ca5297/content>

Työryhmän mietintö: Ehdotus kokoontumislainsäädännön muuttamisesta. Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 4/1995. Hakapaino Oy, Helsinki.

## Oikeuskäytäntö

### Korkein oikeus

KKO: 1973-II-6

KKO: 2020:13

KKO: 2025:79

### Hovioikeus

Helsingin hovioikeuden tuomio 19.12.2025 R 23/2281. [rajattu pääsy]

### Käräjäoikeus

Helsingin käräjäoikeuden tuomio 21.6.2023 R 22/4140. [rajattu pääsy]

## Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytäntö

Oya Ataman v. Turkki 5.12.2006

Nurettin Aldemir ym. v. Turkki 18.12.2007